

Världens ansvarsfullaste land?

En studie av den svenska statliga Corporate Social
Responsibility policyn mellan 2000-2006, och tillämpning
inom statligt ägda företag

Abstract

The Swedish society has always had a good reputation abroad when it comes to human rights and workers rights. Recently Corporate Social Responsibility has also become an important social phenomenon with the behaviour of corporations in areas such as human rights, worker rights, and environmental protection coming under scrutiny. This essay analyses the content of Swedish CSR policy and how the government implements CSR in state owned companies. The goal of the study is to find out if the Swedish government's CSR policies are being followed, and by doing so I will also study the Swedish government's CSR strategy is organised. New institutionalism provides the theoretical background for a more complete understanding of the case.

The results shows that the Swedish government does not use the possibility it has to steer the implementation of CSR in state owned corporations, the government has no plan to make the companies take a greater social responsibility towards stakeholders that could be affected in a negative way. The Swedish government instead has the opinion that the Swedish state owned corporations are amongst the world leaders in the area of corporate social responsibility, and that it would not be possible for Swedish corporations to take more social responsibility towards stakeholders without loosing the possibility to compete globally.

Nyckelord: CSR, Nyinstitutionalism, Vattenfall AB, Vin & Sprit Group AB
Global Compact, OECD,

*Antal ord:*18 185

Innehållsförteckning

Figurförteckning	1
Förkortningar	1
1 Inledning.....	2
1.1 Shareholders	4
1.2 Stakeholder Theory	6
1.3 Teori	7
1.4 Syfte och Problemformulering	11
1.5 Metod	12
1.5.1 Figur 1. Den metodologiska designen.....	14
1.6 Avgränsningar	15
1.7 Tidigare Forskning	16
1.8 Centrala Termer.....	17
1.8.1 Aktiebolagslagen (ABL)	18
1.8.2 Bolagsstämma	18
1.9 Disposition	19
2 Bakgrunds kapitel.....	20
2.1 Historien bakom CSR.....	20
2.2 Vad är CSR?.....	20
2.3 Global Compact och OECD.....	23
2.4 Global Compact.....	23
2.4.1 Figur 2 Global Compacts Organisation.....	24
2.4.2 Figur 3 Global Compacts 10 principer	25
2.4.3 Global Compacts CSR definition.....	26
2.5 OECD	27
2.5.1 OECD:s CSR definition	29
2.6 Internationell CSR tillämpning	30
3 Sveriges CSR policy etableras	32
3.1 Globalt Ansvars Uppdrag.....	33
3.1.1 Figur 4 ”Globalt Ansvars tre övergripande mål”	34
3.1.2 Kritiserat Initiativ	35

3.2	Den statliga ägarpolicyn.....	35
3.2.1	Figur 5. Medlemskapet bland statliga företag	37
3.3	Staten som företags ägare.....	37
3.3.1	Figur 6. Bolagens samhällsuppdrag och finansiella målsättningar	38
3.3.2	Staten sticker ut hakan.....	39
4	Vattenfall AB och Vin & Sprit Group AB.....	40
4.1	Vattenfall AB, historisk sammanfattning 1889-2006	40
4.1.1	Vattenfall, statens kassako	41
4.1.2	Etableringen i Tyskland	43
4.1.3	Vattenfalls målsättning.....	44
4.2	Vin & Sprit Group AB	46
4.2.1	Kraven på Vin & Sprit Group AB.....	47
4.2.2	V&S CSR målsättning	48
4.2.3	Från nationell till internationell aktör.....	50
5	Analys.....	52
5.1	Analys.....	52
5.2	Slutsatsdiskussion.....	61
5.2.1	Det metodologiska valets betydelse	63
5.3	Förslag till vidare forskning	63
6	Referenser.....	65
6.1	Litteratur.....	65
6.2	Statliga dokument, utredningar, företags rapporter.....	66
6.3	Internet	67
7	Bilaga 1. Förteckning över direktägda statliga bolag.....	68

Figurförteckning

Figur 1: *“Den metodologiska designen”*, s.14

Figur 2: *“Global Compacts Organisation”*, s.24

Figur 3: *“Global Compacts 10 principer”*, s.25

Figur 4: *“Globalt Ansvars tre övergripande mål”*, s.34

Figur 5: *“Medlemskapet bland statliga företag”*, s.37

Figur 6: *“Bolags samhällsuppdrag och finansiella målsättningar”*, s.38

Förkortningar

CSR	Corporate Social Responsibility
SR	Social Responsibility
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
NKP	Nationella Kontaktpunkten
KU	Konstitutionsutskottet
ILO	International Labour Organization
ISO	International Organisation for Standardization
NGO	Non Governmental Organization
ABL	Aktiebolagslagen
SOU	Statens offentliga utredningar
SIDA	Swedish International Development Cooperation Agency
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
UNDP	United Nations Development Program
ODCCP	United Nations Office for Drug Control and Crime
UNEP	United Nations Environment Programme

1 Inledning

På senare år har multinationella företag fått en ökad makt på den internationella arenan (Held 2003:130), detta går att spåra tillbaka till idén om att avgränsningen mellan politisk makt och ekonomisk makt har blivit suddigare. Det är i viss mån diskussionen om företagens ökande makt i samband med den växande debatten om globaliseringens negativa aspekter som har varit några av de bidragande orsakerna till att Corporate Social Responsibility (CSR) har kommit upp på tapeten. David Held menar att globaliseringen kan vara någon positivt under förutsättningen att man lyckas tämja globaliseringens negativa sidor (Held 2003:1). För även om stater fortfarande utgör de starkaste aktörerna, har företagens betydelse kommit att öka (Held 2003:131). Och genom möten och startandet av internationella initiativ vill man få företag att inse att de måste ta ett större socialt ansvar. Aktörer av alla dess slag måste förstå att det inte går att bedriva verksamhet som försämrar människors livs kvalité.

Om man som statsvetare vill studera svenska politiska beslut är det väldigt lätt att stirra sig blind på partier och ideologier, vi har i Sverige inte längre partier som antingen är helt åt höger eller vänster i alla frågor. Många partier har istället blivit väldigt lika och bildar nu mera ett kluster i mitten av den vågräta ideologiska skalan. Istället för att analysera politiska partier borde man kanske lägga lite större fokus på den internationella handeln. Exporthandeln utgör ca 58 % av Sveriges årliga BNP, vilken innebär att Sverige är ett av världens mest exportberoende länder, svenska industrier har fler människor anställda utomlands än vad de har i Sverige (Alvstam 1995:passim). Utvecklingen i Sverige med den ökande exporthandeln innebär att den svenska staten förlorar kontrollen över 58 % av landets BNP, eftersom denna handel inte sker inom landet är det svårt för Sverige att kontrollera denna handel (Held 2003:3)

På senare tid har en del svenska företag fått utstå kritik för att företagens verksamhet utomlands inte håller samma standard som i Sverige. I kritiken finner man allt ifrån barnarbete inom Hennes & Mauritz klädproduktion,¹ till användningen av farliga kemikalier i kombination med brist på tillgången av skyddskläder för de anställda på Assa Abloys fabriker². 2005 fick skogsbolaget Stora Enso utstå kritik för sin verksamhet i Brasilien, kritikerna ansåg att Stora Enso körde över bönderna i delstaten Bahia då företaget började bygga en pappersmassa fabrik.³ CSR diskussionen aktualiseras oftast varje gång ett likartat fall inträffar, samtidigt som ingen av de inblandade aktörerna vill kännas vid det inträffade eftersom man oftast bara följer de nationella bestämmelserna. Vem borde egentligen ha det övergripande ansvaret att se till att individer inte påverkas negativt av verksamheten, företagen eller de suveräna staterna?

De starkaste rösterna mot ett ökad socialt ansvarstagande för företagen har den åsikten att det är upp till de individuella nationernas regeringar att se till att företagsverksamhet inte påverkar människor negativt. Staten har enligt kritikerna till uppgift att fungera som en kontrollinstans, t.ex. skulle befolkningen i Sverige betala in skatt om inte skatteverket existerade?⁴ Citatet nedan är hämtat från ett arbetspapper från det svenska utrikesdepartementet, citatet ger förhoppningsvis en liten inblick i varför företag inte anser att de bär det högsta ansvaret gentemot befolkningen:

”Regeringar är ytterst ansvariga för efterlevnaden av mänskliga rättigheter, arbetsrätt, korruptionsbekämpning, miljöhänsyn, mm” (Utrikesdepartementet, Arbetspapper 2005:5).

Till en viss mån håller nog många med om att det sociala ansvaret inte bara är upp till företagen att ta, men problemet med denna kritik är att den egentligen inte

¹ Svenska Dagbladet 25/11 2007

² ”SwedWatch arbete finansieras till största delen av Sida. SwedWatch har till uppgift att uppmärksamma konsumenter, beslutsfattare och företagsrepresentanter på företag som bedriver verksamhet som har en negativ påverkan på människor och miljön.” (<http://www.swedwatch.org>)

³ www.swedwatch.org

⁴ På skatteverkets hemsida står det att ”Skatteverkets vision är ett samhälle där alla vill göra rätt för sig.” (<http://www.skatteverket.se/omskatteverket/allmantomskatteverket.4.906b37c10bd295ff4880004337.html>).

kritiserar CSR. Tanken med CSR är inte att företag och dess ägare ska ta ett övergripande socialt ansvar i samhället utan att de ska ta ett socialt ansvar för människor och miljö som påverkas av företagets specifika verksamhet.

De senaste åren har CSR diskussionen präglats av dispyter mellan NGO: s, företagsrepresentanter och regeringstjänstemän. Det är svårt att dela upp dessa tre aktörer i två olika grupper (för och emot CSR), då debatten verkar ha kommit till det stadiet där många företag inte längre anser att de har någon möjlighet att avstå ifrån att ställa sig positiva gentemot CSR, man kan jämföra denna debatt med debatten om barnarbete som ägde rum under 90-talet. Det finns nog inte många företagsledare kvar som skulle våga uttala sig positivt om barnarbete i dagsläget, även om personen nu i fråga skulle anse att det kan vara försvarbart med barnarbete. Sverige har under lång tid haft en av de starkaste fackföreningsrörelserna i världen⁵, den svenska staten har under lång tid prioriterat ett starkt arbetsmarknadsskydd, vilket har gjort det svårt för svenska företag att smita ifrån ansvaret gentemot sina anställda. Men detta ansvar har i stor utsträckning endast utövats på svenska företag verksamma på den nationella marknaden, för även om svenska företag följer de svenska lagarna förutsätter inte det att företagen tillämpar de svenska lagarna i sin verksamhet utomlands.

Nedan kommer en förklaring av shareholder begreppet och stakeholder teorin, båda har påverkat den internationella CSR policyn. Ska dock klarlägga att tanken inte är att ta ställning till shareholder teorin eller stakeholder begreppet, utan istället att belysa att diskussionen kring det sociala ansvaret har pågått sedan början av 60-talet.

1.1 Shareholders

Det svenska ordet för shareholder är aktieägare, den som är aktieägare äger en del av ett aktiebolag och har därigenom rätt att vara med i förvaltningen av bolaget. Aktieägaren kan ha möjligheten att påverka bolagets verksamhet, detta visar sig

⁵ TCO-tidningen 2006-10-18.

framförallt på företagets bolagsstämma.⁶ Innan diskussionen om stakeholder blev aktuell var företagsledningens enda uppgift att generera vinst till aktieägarna, detta illustreras bäst av den amerikanska professorn i nationalekonomi Milton Friedman.⁷ Denne ansåg att det enda samhällsansvaret som företagsledningen hade var att *"tjäna så mycket pengar som möjligt åt aktieägarna"* (Karlsson 2006:33).⁸ Företagsledningens ansvar gentemot företagets shareholders är att man ska bedriva en verksamhet som i längden är ekonomiskt hållbar (Marton 2008:6), det finns lägen där företagsledningens iver att maximera shareholders vinst har resulterat i katastrof. Enron Corporation⁹ skandalen i USA och Parmalat¹⁰ i Italien är bevis på sådant agerande (Marton 2008:3). Problem i shareholder teorin uppstår när en del shareholders mål inte är att företaget ska bedriva en långsiktigt hållbar verksamhet utan istället vill man se snabba resultat som leder till en snabb ekonomisk avkastning.

Aktörer som ställer sig kritiska mot att företag i allmänhet ska ta ett socialt ansvar brukar istället ha den åsikten att företagsledningens främsta ansvar ska vara gentemot företagets shareholders och inte stakeholders. Det är denna diskussion som är den centrala i CSR diskussionen, ska företagsledningen bara ta ansvar gentemot sina investerare eller ska företaget även ta ett socialt ansvar? Inte många företagsledningar är villiga att använda sig av aktieägarnas kapital till något annat än vinstdrivande verksamhet, så man är negativt inställd till att lägga ekonomiska resurser på verksamhetens sociala ansvarstagande (Marton 2008:8).

⁶ Aktieägare har rätt till en viss del av bolaget förväntade vinst, hur mycket respektive aktieägare ska få i utdelning för sin aktie fastställs på aktiebolagens bolagsstämmor.

⁷ Milton Friedman mottog nobelpriset i Ekonomi 1976.

⁸ Kristian Karlsson är verksam vid tankesmedjan Timbro, där han bl.a. leder programmet "Marknad och etik". Hans akademiska bakgrund utgörs av "statsvetenskapliga och filosofiska studier vid Lunds Universitet" (Avtalsindustrin 2006).

⁹ Enron Corporation grundades 1985, och kom att växa till ett av världens största företag inom el, naturgas och kommunikation. Företaget gick i konkurs 2001 efter information läckt ut att företaget hade fuskat med bokföringen. När Enron gick i konkurs 2001 var detta den *"största konkursen i amerikansk företagshistoria."* (Nationalencyklopedin).

¹⁰ Parmalat är ett italienskt företag verksam inom livsmedelsproduktion, Parmalat var bl.a. det första företaget att använa sig av Tetra Pak inom mjölk förpackningen i Italien. Företaget begärdes i konkurs 2003 efter det att 30 miljarder svenska kronor förts över till hemliga konton på skatteparadis (http://www.realtid.se/ArticlePages/200412/08/20041208101441_Realtid010/20041208101441_Realtid010.dbp.asp)

1.2 Stakeholder Theory

Första gången begreppet stakeholder finns dokumenterat är i ett internt memo från Stanford forsknings institut 1963, men det var Professorn R Edward Freeman som introducerade begreppet för den stora skaran i hans bok ”*Strategic Management: A stakeholder Approach*” som publicerades 1984. Freemans definition av stakeholder är; en grupp eller individ som kan påverkas eller bli påverkad av företagets verksamhet (Freeman 1984:46). Följande grupper och individer brukar pekas ut som huvudsakliga stakeholders; aktieägare, företagets kunder, företagets personal, leverantörer, distributörer och det lokala samhället (Phillips 2003:13). Teorin menar i huvudsak att privata företag inte bara har ansvar att generera vinst åt företagets ägare utan att man i lika stor utsträckning ska ha i åtanke att inte kränka eventuella grupper som kan påverkas av företagets verksamhet. Teorins främsta målsättning är att förmå företag att bedriva verksamhet som respekterar och inte kränker berörda aktörer. En del av tankarna och idéerna inom CSR går att relatera tillbaka till stakeholder teorin, framförallt grundidén med att företag inte endast har ansvar kontra sina aktieägare utan även mot individerna och samhället som påverkas av företagets verksamhet.

Stakeholder teorin menar att företag måste ha individer och gruppers välbefinnande i åtanke när man bedriver sin verksamhet, d.v.s. företag ska tänka på hur människor kan påverkas av att företaget väljer att utlokalisera verksamhet i ett specifikt område. Frågan är hur långt man ska dra Stakeholder teorin? Om man vill kan man dra teorin hur lång som helst, det går att hävda att alla människor på något sätt kan påverkas av företagets verksamhet. Friedman & Miles redovisar i sin bok ”*Stakeholder: Theory and Practice*” 55 olika definitioner av stakeholders (Friedman 2006:5). Stakeholder teorins olika förespråkare drar gränsen för vad och vem som är en stakeholder vid olika lägen, en del menar att en stakeholder kan vara allt ifrån en sten som påverkas av företagets verksamhet till en icke född människa.¹¹

¹¹ I Mark Stariks definition av stakeholder inkluderar han allt ifrån vatten till icke födda människor, han menar att alla som någon gång i sitt liv kan påverkas av ett företags verksamhet ska ses som en eventuell stakeholder. Om detta skulle vara fallet skulle företagens verksamhet

Stakeholder teorin fungerar även för att belysa olika aspekter som finns i relationen mellan företagsledningen och individer och grupper som berörs av verksamheten. Mark Stainer menar att ett övergripande problem med företags agerande är att företagen är själsslösa (Stainer 2004:334). Om ett företag inte har en själ blir det enligt teorin svårt för utomstående att ställa företaget och dess verksamhet till svars, då det är svårt att veta vem i företaget som bär ansvaret för företagets agerande.¹² Teorin vill ge företaget en själ för att lättare kunna få företaget att ta ansvar för de människor som företaget påverkar. Om man vet vem man kan hålla ansvarig blir det lättare att kräva att företaget tar sitt ansvar. Det har visat sig vara problematisk när en aktör som ett multinationellt företag har så mycket makt över individer och regeringar, samtidigt som företaget inte kan ställas till svars för dess handlingar (Phillips 2003:19).

Kritiken som kan riktas mot Freemans definition av stakeholders är, att det kan finnas aktörer som själva ser sig som stakeholders medan företagen inte ser aktören som en stakeholder. Freemans definition av en stakeholder är inte oproblematisk, definitionen är inte accepterad av alla och har fått utstå en del kritik (Friedman & Miles 2006:15).

1.3 Teori

Målet och syftet med denna studie är att studera hur den svenska statliga CSR politiken och tillämpningen i statligt ägda företag sett ut mellan 2000-2006. Studien kommer inte vara teoriprovande utan i större omfattning teorikonsumerande (Esaiasson & Gilljam m.fl. 2007:42).

Valet av teori har fallit på den nyinstitutionella teorin, att använda den nyinstitutionella teorin var inte självklar från början utan valet blev tydligare

troligtvis bli omöjlig att genomföra, då det troligtvis alltid skulle finnas någon eller något som skulle kunna komma att påverkas negativt av verksamheten.

¹² Om ett aktiebolag väljer att bedriva sin verksamhet på ett specifikt sätt kan man alltid ställa VD till svars. Men bara för att företaget agerar på ett visst sätt behöver det inte vara VD:n beslut, Det kan vara så att ägaren har bestämt hur den vill att VD ska agera.

under studiens gång.¹³ Den nyinstitutionella teorin kommer att vara genomgående i studien, och målet är att teorin ska hjälpa till att förklara den svenska statens agerande inom CSR frågor under den valda tidsperioden. Den nyinstitutionella teorin "är en utveckling av institutionalismen" (Liljenberg 2006:10), i denna uppsats kommer den nyinstitutionella teorin användas samt vissa influenser av den äldre institutionalismen. Citatet nedan är tänkt att illustrera att det finns en skillnad mellan den nyinstitutionella teorin och institutionalismen:

"Att man använder sig av termen "ny" framför institutionalism måste innebära att det finns en gammal version som skiljer sig från den nya" (Peters 2005:3).

Det som skiljer nyinstitutionalismen från den institutionella teorin är vad teorierna väljer att lägga fokus på i analysen, institutionalismen var politiskt inriktad och valde att i stor utsträckning främst analysera strategier inom politiska organisationer (DiMaggio & Powell 1991:12). Om man ser regeringen som en politisk organisation är emellertid den nyinstitutionella teorin bra på att ge en övergripande förklaring till vilka faktorer som styr en organisations handlingar, samt vilka faktorer som en organisation måste ta i beaktelse i tillämpningen av politisk styrning och beslutsfattande. Organisationens handlingar kan regleras av allt från yttre påtryckningar till lagar, normer och traditioner (Liljenberg 2006:10), det är de yttre påtryckningarna som hjälper till att forma organisationer, och efter ett tag när organisationens beteende har stabiliserats blir organisationens handlingar institutionaliserade.

En anledning som gör att den nyinstitutionella teorin passar att använda i studien är att mycket av CSR tänkandet på senare har en bild av att vara institutionaliserat, samtidigt som den statliga CSR styrningen tar plats på olika nivåer (Nygaard 2002:197). När idéerna blir institutionaliserade inom en organisation börjar staten anpassa sina beslut till de nya spelreglerna som

¹³ I uppsatsen förstadiet var den rationella beslutsmodellen aktuell, men teorin fick ge vika då den nyinstitutionella teorin fungerade bättre när det kom till att besvara frågeställningen. Den rationella beslutsmodellen hade fungerat bättre i en studie vars mål varit att besvara hur staten hade valt att fatta eventuella beslut, men då målet med denna uppsats är att få svar på hur den svenska CSR tillämpningen gått till passar den nyinstitutionella teorin bättre.

institutionaliseringen medfört. Men det är inte bara institutionaliseringen som får individer att förändra beteendet, även normer spelar här en viktig roll. Normer förändras över tid, så något som tidigare sågs som ett acceptabelt beteende kan senare ses som oacceptabelt vilket i sig har en påverkan på beteendet. Samma sak gäller angående traditioner, även tidigare institutionaliserade traditioner kan komma att förändras, vilket även kan medföra en förändring i människors beteende.¹⁴

Inom den institutionella teorin talar man om löskoppling/särkoppling, dessa två begrepp används för att förklara ett beteende som vissa organisationer använder sig av. Löskoppling/särkoppling syftar till handlingar som inte har någon koppling mellan det som aktören säger och det som den utför i praktiken. Detta illustreras bäst med hjälp av höger hand, vänster hand exemplet, det inträffar när höger hand och vänster hand inte vill veta vad den andra respektive handen gör, eller om de två händerna inte vet vad den andra sysslar med. Inom företag och politiska sammanslutningar kan löskoppling och särkoppling användas för att förverkliga motstridiga krav samtidigt. Den svenska organisationsforskaren Nils Brunsson har talat om löskoppling som en form av ”hyckleri” (Nygaard 2002:212). I en av Brunssons egna böcker skriver han bl.a. att det är fundamentalt för politiska organisationers att ägna sig åt hyckleri;

”att prata på ett sätt, att besluta på ett annat sätt och att dela ut pengar på ett tredje sätt.” (Brunsson 1986:34).

Då motstridiga krav är en av anledningarna till att organisationer inte alltid kan agera som man vill, har organisationer och företag kommit på olika lösningar för att handskas med denna problematik. En lösning är att man med hjälp av löskopplingen bildar en struktur som utåt sett är anpassad efter de institutionella kraven, men som samtidigt ser till att de institutionella kraven utifrån inte påverkar organisationens mål negativt (Nygaard 2002:211). I styrningen av företag kan staten välja att använda sig av vaga formuleringar, men den vaga formuleringen i styrningen av de statliga företagen kan även bero på att staten

(beslutsfattaren) inte ser skrivningen som ett styrinstrument. Man publicerar inte skrivelsen för att styra, istället är målet att skrivningen ska "övertala och övertyga" människors "föreställning om verkligheten" (Rothstein 2001:33). Det som sägs kan ibland skilja sig markant från det som regeringen i slutändan har tänkt genomföra (Rothstein 2001:33). Men å andra sidan är det problematiskt att hävda att en organisation endast handlar för att tysta sina kritiker, det kan finnas andra förklaringar till att organisationer väljer svaga styrinstrument. Det kan t.ex. vara så att det inom organisationen fattas tillräcklig god kunskap för att man ska kunna styra ett företag, så istället överlåter man i större utsträckning styrningen av verksamhet till företagsledningen.

Betydelsen av legitimitet är påtagligt inom den institutionella teorin, och det är bl.a. legitimitet som försöks uppnå när organisationen använder sig av särkoppling. Man anpassar sig efter de yttre påtryckningarna för att därigenom behålla legitimiteten samtidigt som man visar att verksamheten fungerar. Regeringens CSR arbete är anpassat för att möta krav från ett flertal olika aktörer, man löser detta genom att organisationens handlingar inte är förenade med organisationens formella uppbyggnad. Statliga företag har å ena sidan krav på avkastning från riksdagen samtidigt som man utsätts för krav från väljare och NGO:s på att bedriva en socialt ansvarstagande verksamhet. En regering har det oftast lättare att behålla legitimiteten hos väljare och näringslivet när ekonomin i landet har en stabil utveckling, här återkommer man återigen till betydelsen av löskoppling och särkoppling. En anledning till att staten näst intill tvingas till att använda sig av löskoppling/särkoppling är p.g.a. att man vill ha kvar sin legitimitet gentemot flertalet aktörer med olika krav och intressen, man vill kunna ge sken av att man ställer högre krav på företag samtidigt som man vill försäkra marknaden om att man inte försöker påverka företagets verksamhet. Å ena sidan har tanken med CSR på senare år blivit institutionaliserad inom det politiska beslutsfattandet, och å andra sidan har även iden om den "osynliga handen" som kontrollerar marknaden blivit institutionaliserad. Dessa två tankesätt har visat sig

¹⁴ T.ex. traditionen att man inte fick ha sexuellt umgänge innan äktenskap, eller att successionsordningen tidigare förbjöd det förstfödda kvinnorna från att överta makten efter kungen.

vara svåra att kombinera, men det är detta som måste ske för att CSR ska kunna förverkligas.

1.4 Syfte och Problemformulering

1995 blev CSR högaktuellt, Ken Saro-Wiwa och ett flertal andra Ogonis¹⁵ aktivister blev mördade av den Nigerianska diktaturen, mordet skedde då Ken Saro-Wiwa och andra Ogonis demonstrerade mot oljebolaget Shells verksamhet i Nigeria. Enligt demonstranterna förstörde Shells oljeprospektering deras odlingsmark, demonstranterna ansåg att Shell skulle ta ett större ansvar. Den nigerianska diktaturen och oljebolaget Shell hade under lång tid haft goda relationer med varandra, och stora delar av Nigerias ekonomi var beroende av de västerländska oljebolagen (Bexell 2005:35). Nedanstående citat illustrerar hur CSR förespråkare ser på kampen mot företagen:

”Kampen mellan människor och storföretag kommer att bli tjugohundratalets slag. Om företagen vinner kommer den liberala demokratin att upphöra”
(Karlsson 2006:114)

Det är denna diskussion som är den centrala i CSR diskussionen, ska företag bara ta ett ansvar gentemot investerarna eller ska företagen även ta ett socialt ansvar? Den svenska staten är Sveriges största företags ägare, dessutom är man den största aktieägaren på stockholmsbörsen. Det är detta som huvudsakligen gör det intressant och relevant att studera den svenska statens CSR policy, att försöka besvara hur Sveriges största företags ägare tillämpar CSR inom sina företag.

Det som fick mig att välja att analysera hur den svenska statens CSR tillämpning ser ut beror på det faktum att; mycket av den tidigare forskningen inom fältet främst fokuserat på privata företags CSR agerande. Tidigare brukade statliga företag oftast bara vara verksamma på den nationella marknaden, men ju större företagen har blivit desto fler statliga bolag har blivit viktiga internationella

¹⁵ Ogonis är en minoritets grupp som återfinns längs med Nigerias sydöstra kust.

aktörer. Den svenska staten är majoritetsägare i ca 40 företag, och delägare i ca 11 företag.¹⁶

Syftet med denna studie är besvara hur den svenska staten tillämpat sin CSR policy inom statliga företag, studien ska även besvara hur den svenska regeringen i praktiken utformat sin CSR policy och hur man politiskt väljer att tillämpa CSR i statliga företag. I slutändan hoppas jag även få svar på om CSR är något som den svenska staten arbetat aktivt med. Enligt den svenska regeringen ses Sverige som ett föregångsland av andra länder när det kommer till socialt ansvar, bistånd, miljöfrågor och mänskliga rättigheter.¹⁷ Därför blir det extra intressant att uppsatsen fokuserar på att undersöka en nation som offentligt redan gått ut och sagt att CSR är en viktig fråga för företag att tänka på.¹⁸

Frågeställning:

- Vad är huvudpunkterna inom den svenska statens CSR policyn?
- Finns det tendenser till löskoppling och särkoppling inom den svenska statliga CSR tillämpningen?
- Är den svenska statliga CSR policyn legitim gentemot de yttre påtryckningarna?
- Hur har den svenska staten valt att tillämpa CSR inom statligt ägda Vattenfall AB och Vin & Sprit Group AB?

1.5 Metod

Metod delen i studien är tänkt att fungera som en ritning vars mål är att hjälpa uppsatsen komma från punkt A till punkt B, detta möjliggörs bl.a. genom att metoden hjälper till att besvara fyra stycken metodologiska problem; 1) vilka frågor som behövs studeras, 2) vilket material som är relevant för studien, 3) vilket material som behövs samlas in, 4) och hur resultatet ska analyseras (Yin

¹⁶ I rapporten "*Företagens sociala ansvar och den svenska modellen*" skriver författarna att det finns ca 40 statliga företag. Med statliga företag menar författarna av denna rapport företag där den svenska staten äger mer än 50 % av företaget. Det är svårt att exakt uttala sig om hur många företag staten äger, eftersom man ständigt går igenom sitt ägarskap i olika företag.

¹⁷ <http://www.regeringen.se/sb/d/10479/a/102260>, <http://www.regeringen.se/sb/d/10036/a/101197>

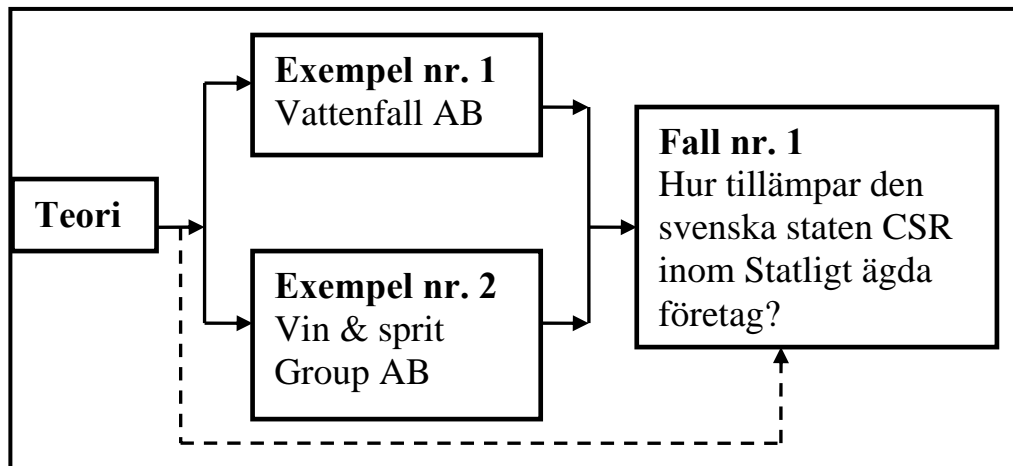
2003:21). Hela forsknings upplägget kommer att genomföras utifrån en deskriptiv fallstudie, där två exempel mellan 2000-2006¹⁹ analyseras för att med hjälp av dessa kunna besvara min fallstudie. Egentligen genomförs två olika studier, de två första exemplen används för att besvara det övergripande fallet. Det övergripande fallet försöker besvara hur den svenska staten CSR tillämpning ser ut i statliga företag. Anledningen att två exempel används beror främst på att tillförlitligheten i studien ökar med flera exempel, samtidigt som det slutgiltiga resultatet blir mer robust (Yin 2003:46). Hade studien genomförts med endast ett fall skulle det ha inneburit att det viktiga i metod valet hade varit att finna det kritiska fallet, istället är det nu inte valet av fall som kommer att påverka resultatet utan istället hur data insamlingen genomförs av de två exemplen. Data insamlingen kommer att genomföras identiskt för de två, målet är att hitta liknande material för båda exemplen och sedan analysera materialet.

De två exemplen som väljs ut är specifikt utplockade för att likna varandra samt passa studiens utformning, de krav som ställts på fallen (företagen) är; att staten äger 100 % av aktierna, företaget ska vara både stora på den nationella som den internationella marknaden, ha en årlig nettoomsättning efter skatt på minst 800 MSEK, vara ett företag som den svenska staten har marknadsmässiga krav på (M-bolag), samt vara ett av de 10 största företagen inom sin respektive bransch. Valet av bolag hamnade slutligen på Vattenfall AB och Vin & Sprit Group AB (V&S). Valet att studera svenska företag som är verksamma på den internationella arenan beror främst på att CSR diskussionen i stor utsträckning handlar om hur västerländska företag agerar utanför sitt nationella territorium. **Figur 1** är tänkt att illustrera hur exempel nr 1 och 2 har sin plats i förhållande till det övergripande fallet, de två exemplen är tänkta att bistå som underlag när det är dags att analysera det överordnande fallet (Yin 2003:50).

¹⁸ <http://www.regeringen.se/sb/d/2657/a/14557>

¹⁹ Valet av tidsperiod redovisas i avdelningen 1.6 "Avgränsningar".

1.5.1 **Figur 1.** Den metodologiska designen

Materialet som insamlas och utgör basen i de två exemplen kommer bestå av årsredovisningar från de två företagen, eventuellt material som återfinns på respektive företags hemsida samt rapporter som publicerats av Riksrevisionen. Tanken är att genom att ta del av information från årsredovisningar och företags rapporter se om företaget och staten (ägaren) aktivt arbetar med CSR tillämpning.

Eftersom det inte finns några förutbestämda rutiner för hur datainsamlingen i en fallstudie ska gå till får uppsatsförfattaren utveckla sin egen metod (Yin 2003:58), en metod är att ställa frågor till datamaterialet som analyseras, men viktigast av allt är att man går in i analysen med en neutral inställning (Yin2003:61). Det är viktigt att man är öppen med vad man finner, och att man inte bara använder sig av material som är positiv för sin egen undersökning.

Innan fallstudien genomförs presenteras ett bakgrunds kapitel, syftet med detta kapitel är att ge både läsaren mer information angående CSR. CSR är inget som diskuteras flitigt inom den statsvetenskapliga disciplinen vilket kan innebära att läsaren inte känner sig bekväm och insatt i ämnet. Tanken är att med hjälp av detta kapitel att berätta vad CSR är för något, vilka internationella samarbeten som arbetar med CSR frågor samt hur olika nationer CSR historia har sett ut. Materialet som analyseras och sammanfattas i bakgrunds kapitlet utgörs av bl.a. CSR litteratur, regeringspropositioner, statliga utredningar rapporter och publikationer, rapporter från statliga verk (Riksrevisionen och Konsumentverket) och e-mail korrespondens med regerings företrädare.

Då denna studie fokuserar på statligt ägda företag är förhoppningen att den kommer att fylla ett hål inom den existerande CSR forskningen i Sverige, som

vanligtvis väljer att lägga fokus på hur privata företag tillämpat CSR eller om CSR är något som är ekonomiskt gynnsamt för företagets verksamhet. uppsatsen kommer att titta närmare på statligt ägda istället för privat ägda företag, statliga företag ägs av det svenska folket och förvaltas av riksdag och regering. Målet med studien är även att den ger en bild av de spänningar som finns inom statligt ägda företag, när företaget och staten utsätts för påtryckningar från olika håll.

1.6 Avgränsningar

Syftet med exemplen som används är att förklara hur den svenska regeringen valde att tillämpa CSR inom statligt ägda bolag under 2000-2006, som det nämns i metod kapitlet valdes de två exemplen efter vissa förutbestämda kriterier. Materialet som används i uppsatsen är hämtat från slutet av 1999-2007. Jag väljer att inte gå längre tillbaka i tiden då materialet som publicerats innan 1999 inte tar upp den svenska statens tillämpning och inställning gentemot CSR, snarare handlar detta material om andra länders verksamhet inom CSR område. Materialet som ingår i analysen kommer endast att utgöras av material under perioden 2000-2006, materialet som hämtats före eller efter denna tidsperiod kommer främst att användas i ett bakgrunds kapitel för att ge läsaren en övergripande historisk-överblick över CSR utvecklingen i världen.

I Bakgrunds kapitlet kommer det att finnas en kortfattad redovisning av bl.a. Storbritannien och USA:s CSR policy. Men Bakgrunden finns med för att ge läsaren en vidare insyn inom det internationella CSR fältet. Men målet med studien är inte att gå in på djupet i dessa två länders CSR arbete, det skulle däremot vara intressant att i en framtida genomföra en jämförande studie av olika länders statliga CSR policy

Det kommer i denna studie inte genomföras någon begreppsdefinition av corporate social responsibility, istället användes FN: s och OECD: s definition av begreppet. I denna studie är det inte begreppet i sig som utgör den viktigaste tyngdpunkten, utan istället är det hur den svenska staten har valt att tillämpa CSR

inom statligt ägda företag. Om man vill ha en konkret begreppsdefinition av CSR skulle en begreppsutredande studie sannolikt vara en nödvändighet.²⁰

1.7 Tidigare Forskning

Ekonomiska institutioner har näst intill kommit att lägga beslag på den svenska CSR forskningen. När jag den 14 februari 2008 sökte på begreppet CSR på hemsidan www.uppsatser.se fanns det ca 105 student uppsatser som på något sett berörde CSR, av dessa 105 var 6 stycken skrivna vid en statsvetenskaplig institution. De flesta CSR uppsatser handlar om företagens olika former av CSR tillämpning inom respektive verksamhets område, en stor del av uppsatserna är gjorda med hjälp av samtalsintervjuer.²¹

Då CSR diskussionen i Sverige är en relativt ny diskussion, har flertalet studentuppsatser valt att studera om CSR är något som gynnar eller missgynnar företagets verksamhet samt hur olika företag har valt att arbeta och tillämpa CSR i sin verksamhet.²² En av anledningarna som kan redogöra för varför studentuppsatser har valt att lägga fokus på den ekonomiska aspekten beror nog främst p.g.a. att de flesta uppsatserna inom ämnet skrivs på ekonomiska institutioner. Å andra sidan finns det andra förklaringar som kan beskriva varför studier i övervägande del fokuserar på företagen, det kan t.ex. bero på den oklara definitionen av begreppet, då man har valt att lägga stor fokus på **corporate** social responsibility. Majoriteten av studentuppsatserna som har skrivits vid svenska universitet har fokuserat på privata aktörer, man har i viss mån stirrat sig lite blint på ett specifikt företag och dess företagsledning.

Forskaren Bo Enquist som är verksam vid Karlstads universitet är en ledande svensk forskare inom CSR området, han har i sin forskning påpekat att företagen

²⁰ Den viktiga är att jag som uppsatsförfattare samt läsaren är klar med hur jag har valt att tolka och använda mig av CSR begreppet, det finns en möjlighet att mitt val av CSR definition kommer att påverka mitt resultat men detta är endast något som jag kommer få svar på i slutet av arbetet. Men valet att använda mig av FN' s och OECD' s definitioner främst på rollen som dessa två har haft på den svenska CSR policyn, vilket kommer att illustreras senare i denna studie.

²¹ Aktörer som har intervjuats är för det mesta CSR ansvariga inom företagen, men även statliga tjänstemän har fått bistå med expert kunskap inom ämnet.

förutom ansvaret att generera vinst åt dess ägare även skulle ta ett större socialt ansvar.²³ Magdalena Bexell som är aktiv på den statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet är en av få svenska statsvetare som forskat inom CSR fältet. Hon har i sin forskning försökt besvara hur icke statliga aktörer kan hållas ansvariga för brott mot de mänskliga rättigheterna,²⁴ i hennes doktorsavhandling analyserar hon debatten som uppstod när flertalet västerländska oljebolag valde att prospektera olja i Sudan.

Tidigare CSR forskning som bedrivits i Sverige har valt att se CSR som ett företagsproblem, denna studie väljer istället att se CSR som ett globalt problem, som både företag och stater har ett lika stort ansvar över. Jeremy Moon som är verksam vid Nottingham universitetet har publicerat en rapport som är av särskilt intresse för min studie. I rapporten analyserar han hur den konservativa Thatcher regeringen i jämförelse med Blairs regering uppmuntrar olika företag och organisationer i Storbritannien att tillämpa CSR. Moon menar att all energi felaktigt har lagts på de multinationella företagen, staten menar Moon kan spela en viktig roll när det kommer till att uppmuntra tillämpningen av CSR.²⁵ Som Moons studie kommer denna uppsats att fokusera på den statliga CSR tillämpningen.

1.8 Centrala Termer

En del termer som används i denna studie brukar vanligtvis inte förekomma inom den statsvetenskapliga konversationen (diskursen), utan förekommer vanligen inom studier genomförda på ekonomiska institutioner. Två termer utgör en viktig del i mitt material och förtjänar därigenom en längre förklaring, "*Bolagsstämma*" och "*Aktiebolagslagen*" förekommer på flertalet platser i studien. Nedan följer en

²² Josefin Karlsson och Yana Chakarova D- uppsats vid Göteborgs universitet är ett exempel, och Anders Gunnarsson och Erik Yi D-uppsats är en annan bra uppsats som diskuterar CSR.

²³ En lista över Bo Enquists publikationer kan du finna på följande Internet hemsida; http://www.kau.se/forskning/forskdb/index.lasso?to_do=show_results&researcher=96.

²⁴ Bexells doktorsavhandling heter "*Exploring Responsibility: Public and Private in Human Rights Protection.*"

kort beskrivning av de två termerna, så att läsaren ska känna sig införstådd med de två termernas innebörd.²⁶

1.8.1 Aktiebolagslagen (ABL)

I aktiebolagslagen (ABL) står det vilka regler som gäller för aktiebolag i Sverige, både statliga och privata aktiebolag är skyldiga att följa ABL. ABL informerar bl.a. vad som måste ingå i ett aktiebolag, och hur allt ifrån vinster till eventuella bolagsköp får gå till. I ABL nämns det även att de högsta bolagsbesluten endast får fattas under bolagsstämman, samt att bolagsstämman ska fungera som ett diskussionsforum för aktieägare, koncernledningen och styrelsen. ABL slår även fast att i ett aktiebolag måste det finnas en bolagsordning²⁷ och en verksamhetsberättelse²⁸ för bolaget, det som skiljer bolagsordningen och verksamhetsberättelsen åt är graden av långsiktighet. Måste däremot klargöra att CSR inte tas upp i ABL, vilket innebär att CSR i sig självt inte är juridiskt bindande för företag att inkorporera i verksamheten.

1.8.2 Bolagsstämma

En bolagsstämma är aktiebolagets högsta beslutande organ, det är under bolagsstämman som ägaren har möjlighet att utöva sin inflytelse över bolaget. *"Enligt aktiebolagslagen är bolagsstämman det enda forum för formell styrning från ägaren"* (Riksrevisionen 2004:32).

²⁵ Jeremy Moon är direktör över det internationella centret för corporate social responsibility (ICCSR) vid Nottinghams universitet, men även Professor i corporate social responsibility. Moon har skrivit en rapport som heter; *"Government as a Driver of Corporate Social Responsibility."*

²⁶ Det kommer att finnas andra termer i denna studie som inte heller vanligtvis förekommer inom den statsvetenskapliga diskursen, men dessa kommer att förklaras i fotnoter i samband med att termen används.

²⁷ **Bolagsordningens** främsta uppgift är att fungera som ett styrinstrument, bolagsordningen informerar t.ex. hur företaget styrs samt bolagets främsta huvuduppgift.

²⁸ **Verksamhetsberättelsen** ska till skillnad från bolagsordningen finnas till för att hålla ägare och potentiella investerare uppdaterade i företagets aktuella verksamhet, vad som äger rum inom bolaget och hur det är för respektive affärsområde. Verksamhetsberättelsen kan av vissa uppfattas som *"allmän och vagt formulerat"* (Riksrevisionen 2004:28 s.25).

Enligt Aktiebolagslagen är det bolagets ansvar att senast 4 veckor innan bolagsstämman upplysa ägarna att en bolagsstämma kommer äga rum,²⁹ företaget måste även upplysa om tid och plats. Detta kan ske på flertalet sätt, bl.a. så kan företaget annonsera detta i ett par dagstidningar, men det vanligaste sättet brukar vara att företaget skickar ut en inbjudan till sina ägare (Bengtsson 2005:13).

Det är på bolagsstämman som ägare har möjlighet att påverka och även styra företagens verksamhet, möjligheten till styrning påverkas av den andelen aktier man äger. Eftersom den svenska staten är majoritetsägare i över 40 företag innebär detta att staten har en stor möjlighet att påverka dessa 40 företagens verksamhet.

1.9 Disposition

Efter detta inledande kapitel följer två kapitel vars huvuduppgift är att ge läsaren en djupare inblick i CSR historien samt illustrera hur den svenska staten väljer att tillämpa sin CSR policy inom de statligt ägda företagen. I kapitel 2 återfinns även en övergripande bild av hur olika aktörer har valt att tolka och tillämpa CSR, samt en beskrivning av hur den svenska statliga CSR historien sett ut.

Kapitel 4 är ett empiriskt kapitel, där uppsatsen tar klivet in i att konkret försöka beskriva hur den statliga CSR policyn tillämpas, detta genomförs genom att studera de två statliga företagen Vattenfall AB och Vin & Sprit Group AB.

Uppsatsen avslutas med att i kapitel 5 genomföra en analys samtidigt som studiens resultat presenteras. I den sista avdelningen som döpts till ”*Slutsatsdiskussion*” kommer utrymme ges för att uppsatsförfattaren ska få uttrycka sina åsikter om bl.a. resultatet, men även om olika faktorer som kan ha kommit att påverka studiens resultat och utformning.

²⁹ Bolaget ska helst kunna upplysa sina ägare betydligt tidigare än 4 veckor innan stämman, detta för att ägaren ska ha god tid att förbereda sig (Kedner 1995:286).

2 Bakgrunds kapitel

2.1 Historien bakom CSR

CSR är ingen ny fluga, diskussionen om företags sociala och samhällliga ansvar har varit aktuell de senaste 50 åren. I början var företags sociala ansvar något som regeringar ville att företag skulle tillämpa på hemmamarknaden,³⁰ västerländska stater var oroliga över att förlora inhemska jobb eftersom företagen kunde tillverka varorna billigare i andra länder. CSR diskussionen har på senare tid däremot tagit en ny riktning, eftersom företagen i större utsträckning blivit globala aktörer har detta inneburit att företagens verksamhet tagit en ny riktning; **större och flera försäljningsmarknader** → **ökade företagsinkomster** → **ökad makt**.

Den nya riktningen har resulterat i att företag har fått möjligheten att sälja sina produkter och tjänster i flera länder, vilket medfört att antalet potentiella konsumenter har ökat.³¹ Men ju större företagen har blivit desto fler röster har hörts för ett ökat socialt ansvarstagande.

2.2 Vad är CSR?

Den främsta kritiken gentemot CSR är som tidigare nämnts avsaknaden av en entydig definition, begreppet är mångtydigt vilket har lett till ökad förvirring. Problemet med mångtydiga begrepp är problematiken som det kan leda till inom

³⁰ Med hemmamarknad menar jag i det landet som företaget har sin hemmabas, det är svårt att tala om företags hemmamarknad då många har blivit uppköpta. Ett bra exempel är t.ex. Volvo personvagnar, Volvo har en stor del av sin produktion i Sverige, men ägs nu av amerikanska biljätten Ford. Så även om Volvo producerar sina bilar i Sverige tas det högsta beslutet i Fords huvudkontor i Detroit Michigan, USA.

³¹ Aktörer med mycket pengar har oftast en större möjlighet att påverka, det räcker med att tänka på den gamla klyschan inom finans sektorn; "*Cash is King*."

det vetenskapliga språket, eftersom man inte kan vara säker att forskare talar samma språk (Esaiasson 2007:20). Detta problem kan dock minimeras om man bara är tydlig med vilken definition av begreppet man väljer att använda, om undersökaren från början är tydlig gentemot läsaren minimeras eventuella missförstånd. En majoritet av forskare och studenter som försökt definiera CSR har ofta inspirerats av Global Compacts principer samt OECD:s och ILO:s riktlinjer. Man kan i stort finna två skillnader inom CSR definitionerna, vi har dem som specifikt talar om företagens sociala ansvar och andra förespråkare som istället talar allmänt om både privata och offentliga aktörers ansvar gentemot potentiella stakeholders. Denna uppdelning har uppstått eftersom vissa aktörer främst förknippar CSR med multinationella företag, och det har inneburit att representanter från mindre företag och organisationer fått uppfattningen av att CSR endast vänder sig till multinationella företag. International Organisation for Standardization (ISO)³² har bl.a. tagit bort **Corporate** från CSR för att istället tala om "Social Responsibility", detta gör man främst;

"...för att understryka att det inte bara är företag utan också andra organisationer (offentlig sektor, enskilda organisationer, myndigheter m.fl.) som är berörda" (Utrikesdepartementet, Arbetspapper 2005:1).

I denna studie väljer jag att tala om CSR som något som innefattar alltifrån multinationella företag till enskilda organisationer och myndigheter.

OECD:s definition av CSR, riktar sig främst gentemot individuella stater och deras försök att få nationella företag och organisationer att ta ett socialt ansvar för de individer som deras företag kan tänkas påverka. Förutom OECD:s definition så används även Global Compacts definition av CSR,³³ detta p.g.a. att den svenska staten har valt att ställa sig bakom både OECD och Global Compact. Det intressanta i studien är dock inte vilken definition av begreppet som används utan i större utsträckning hur den svenska regeringen tillämpat CSR inom statliga

³² ISO har som mål att få fram olika internationella standardiseringar på varor och tjänster, man har bl.a. tagit fram olika internationella standardiseringar inom VVS till standardiseringar inom arkiveringen av kontors dokument.

³³ Respektive initiativs CSR definition återfinns på sida 26 och sida 29.

företag, det skulle vara en studie i sig att genomföra en begreppsutredning av CSR.

CSR har kommit att ha olika definitioner beroende på i vilken nation och tidsperiod som det har diskuterats, en del länder har anammat begreppet efter inre oroligheter som t.ex. ökad arbetslöshet och utrikes lokalisering av inhemska företag. I Storbritannien blev det nödvändigt att tala om CSR, och därigenom förmå företagen att ta ett större socialt ansvar. Storbritannien befann sig efter andra världskriget under en ekonomisk press, samtidigt som landet hade drabbats av stora mänskliga förluster under krigsåren. Företagen i Storbritannien tog då på sig ansvaret att förse människor med arbete och i viss mån även företagsfinansierad sjukvård.³⁴ Medan Storbritannien CSR policy under tidigt stadium kom att präglas av den inhemska problematiken har Sveriges CSR politik i synnerhet fokuserat på utvecklingsländernas situation. Sveriges CSR arbete tog fart i slutet av 90 talet, fokus har legat på Svenska företag som väljer att lägga sin produktion i låg kostnadsländer, samt investeringar som västerländska företag gjort i stater med svaga regeringar.³⁵

Det som CSR i första hand betonar är att privata och offentliga aktörer ska ta ett socialt ansvar för att deras verksamhet inte kränker de mänskliga rättigheterna,³⁶ och att människor och miljöer som påverkas av verksamheten inte påverkas på ett negativt sätt.³⁷

³⁴ Detta ansvar kom att minska ett par år efter andra världskriget för att sedan uppstå igen. Under 70-talet drabbades Storbritannien av en ekonomisk kris, företagen flyttade mycket av sin produktion till lågkostnadsländer. Detta är ett problem som speciellt drabbade Storbritannien hårt under denna tid, beror främst på att landet var en av de första länderna som påverkades av den industriella revolutionen. Eftersom Storbritannien var ett föregångsland var de också den nationen som först upptäckte de negativa sidorna med den industriella revolutionen.

³⁵ Man ska ansvar för bl.a. produktion, underleverantörer och hur man går tillväga för att insamla eventuellt nödvändigt material (bomull, kaffe, mineraler m.m.) till verksamhetens produktion.

³⁶ http://www.unhcr.dk/SE/how_i_can_help/Global_Compact.htm.

³⁷ Exempelvis kan det handla om följande; att människor tvångsförflyttas, att verksamheten påverkar människors möjlighet att få tag i mat och vatten, att personalen utnyttjas och inte får ut en skälig lön. (www.unhcr.org)

2.3 Global Compact och OECD

Då CSR har fått större utrymme inom den politiska kretsen har detta inneburit att flertalet olika internationella samarbeten har etablerats, som har till uppgift att förmå nationer och företag att bedriva en verksamhet som tar socialt ansvar. Två av de största internationella samarbeten är; FN:s Global Compact och OECD:s riktlinjer som vänder sig mot stater. Detta avsnitt är tänkt att ge en överskådlig bild av hur dessa organisationer jobbar och hur de försöker realisera CSR hos deras medlemmar.³⁸

2.4 Global Compact

1999 initierade FN:s generalsekreterare Kofi Annan Global Compact, det var under World Economic Forum i Davos som generalsekreteraren manade näringslivet att hjälpa till i kampen mot globaliseringens negativa aspekter. Det tog inte lång tid innan företagen stod i kö och ville bidra,³⁹ eftersom intresset från näringslivet var så stort tog FN beslutet att uppföra ett sekretariat under United Nations Secretary- General (UNSG) som hade till uppgift att hjälpa företag och organisationer att bygga upp en social legitimitet, genom att bl.a. förmå aktörerna att följa tio stycken internationellt accepterade principer.⁴⁰

Global Compacts organisation utgörs av 7 aktörer, huvudkontoret har till uppgift att delegera och insamla information från de andra 6 FN organen. **Figur 1** nedan förtydligar hur Global Compact är uppbyggt, figuren är tänkt att på ett överskådligt sätt visa vilka FN organ som utgör Global Compacts innersta krets.⁴¹

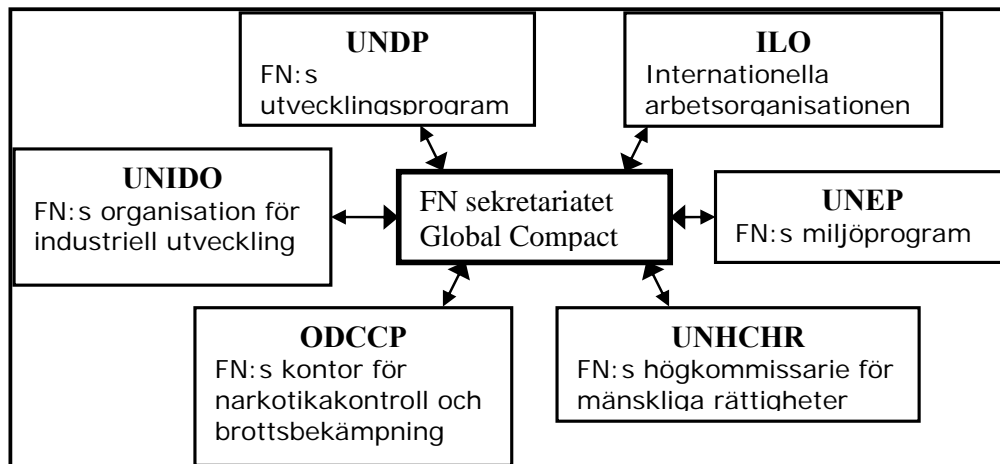
³⁸ Jag vill med hjälp av de två organisationerna visa hur det internationella världssamfundet har valt att handskas med CSR problematiken.

³⁹ Om ett företag eller en organisation vill bli medlemmar i Global Compact måste företagets VD skriva ett brev till FN:s generalsekreterare, där ska VD bl.a. informera om att företaget har som mål att aktivt följa Global Compacts 10 principer men även tillgodose årlig information om företagets sociala ansvar.

(http://www.konsumentverket.se/Documents/PM/konsumtion_och_etik_PM2003_05.pdf)

⁴⁰<http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/index.html>

2.4.1 **Figur 2** Global Compacts Organisation

När Global Compact grundades 1999 hade man kommit överens och beslutat om 9 principer i tre områden, mänskliga rättigheter, arbetsrätt och miljö. Men under ett sammankomst i Mexico den 24 juni 2004 beslutades det att införa en 10 princip under området Anti-korruption.⁴² Den 10 principen var en signal till alla världens företag att de också bar ett ansvar att stoppa korruptionen i samhället. De 10 principerna är i sig influerade av FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, ILO:s principer om fundamentala rättigheter på arbetsplatsen och Rio deklarationen (Held 2003:110).⁴³ I **figur 3** nedan återfinns en sammanfattning av Global Compacts principer, sammanlagt finns det 10 principer indelade i 4 olika områden. För att ett företag ska få ansluta sig till Global Compact ska företagen VD skriva ett brev, där det bl.a. står att företaget ska bedriva en verksamhet som inte bryter gentemot de 10 principerna.

⁴¹ Figuren har jag själv gjort med hjälp av information från Global Compacts hemsida. (www.unglobalcompact.org).

⁴² <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/anti-corruption.html>.

⁴³ Rio deklarationen ratificerades 1992 under FN:s konferens i Rio de Janeiro, deklarationen innehåller 27 olika principer som har som mål att förmå världens länder att ta större miljö hänsyn samtidigt som utvecklingsarbetet uppgift ska vara att förbättra landets miljöförstöring, minska utsläpp och föroreningar. (<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/86/84/42a35d54.pdf>).

2.4.2 **Figur 3** Global Compacts 10 principer

Mänskliga rättigheter⁴⁴   • Princip 1: Stödja och respektera de internationella mänskliga rättigheterna inom sfären för företagens inflytande• Princip 2: Försäkra att deras egna företag inte är inblandade i kränkningar av mänskliga rättigheter Arbetsrätt   • Princip 3: Upprätthålla föreningsfrihet och erkänna rätten till kollektiva förhandlingar• Princip 4: Eliminera alla former av tvångsarbete• Princip 5: Avskaffa barnarbete• Princip 6: Avskaffa diskriminering vad gäller rekrytering och arbetsuppgifter Miljö   • Princip 7: Stödja förebyggande åtgärder för att motverka miljöproblem• Princip 8: Ta initiativ för att stärka ett större miljömedvetande• Princip 9: Uppmuntra utvecklandet av miljövänlig teknik Motverka korrupcion   • Princip 10: Företag ska arbeta mot alla former av korrupcion, inklusive utpressning och mutor

Åtta år efter Kofi Annans initiativ har Global Compact över 5000 medlemmar av dessa är ca 4000 företag medan resterande är organisationer, sammanlagt är över 120 länder representerade bland medlemmarna. Global Compacts sekretariat och resterande verksamhet finansieras med hjälp av bidrag från stater och företag.⁴⁵

Företag och organisationer som är medlemmar i Global Compact får sitt namn publicerat på Global Compacts hemsida www.unglobalcompact.org. Om företaget senare skulle ertappas med att bryta någon av de 10 principerna finns möjligheten till uteslutning, företag kan även bli uteslutna om man inte redovisar hur företaget på ett aktivt sätt har jobbat med att förbättra företagets sociala ansvar.

⁴⁴ Denna information är citerad från FN organet UNHCR:s hemsida. (http://www.unhcr.dk/SE/how_i_can_help/Global_Compact.htm)

⁴⁵ I Skrivelsen 2002/03:83 som regeringen överlämnade till riksdagen uppger man bl.a. att ”Sverige är idag den största bidragsgivaren till Global Compact.”

2.4.3 Global Compacts CSR definition

Global Compacts ide om CSR klarläggs i deras tio principer, vilka medlemmarna självmant väljer att följa. I de 10 principer som är indelade i fyra sektioner slås det fast vilket ansvar företagen åläggs i och med medlemskapet i Global Compact, om företagen väljer att bryta mot någon av principerna finns möjligheten till uteslutning.

I den första sektionen (**Mänskliga rättigheter**) slås det fast att företag förväntas följa internationella deklARATIONER om de mänskliga rättigheterna, samt att företagets verksamhet inte bryter mot de mänskliga rättigheterna. Princip 1 och 2 utgör den första sektionen, som har sin grund i FN:s universella deklARATION för de mänskliga rättigheterna. DeklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna kan i sin tur delas in i 4 områden; 1) Jämlikhet, 2) Rätt till liv och säkerhet, 3) Personlig frihet, 4) Ekonomisk, social och kulturell frihet.⁴⁶ Företaget ska ta dessa fyra i beaktelse när man väljer att bedriva sin verksamhet, om företaget misstänker att deras verksamhet på något sätt bryter mot någon av de mänskliga rättigheterna är det upp till företaget att modifiera verksamheten så att detta inte kan fortgå.

I initiativets andra sektion (**Arbete**) finner vi princip 3-6, den andra sektionen är tagen direkt från ILO:s principer om ”*fundamentala rättigheter på arbetsplatsen*”. Företag måste enligt ILO:s principer eliminera; barnarbete, diskriminering på arbetsplatsen, tvångsarbete samt tillåta arbetstagare att vara fackligt anslutna.⁴⁷ Om man återgår till Figur 2 ”*Global Compacts Organisation*” kan man se att principerna i Global Compact är tagna från någon av de sex aktörerna som utgör organisationen runt Global Compacts huvudkontor, detta blir tydligt i sektion 2 och 3.

I den tredje sektionen (**Miljö**) finner vi principerna 7-9, som hämtat influenser från United Nations Environmental Programme (UNEP). Principerna är inspirerade av UNEP:s Agenda 21, detta är en handlingsplan som det beslutades om under FN:s miljö konferens i Rio de Janeiro 1992.⁴⁸ De tre principerna går i korthet ut på att företaget ska ta ett större miljöansvar; främja utvecklingen av

⁴⁶ <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/humanRights.html>

⁴⁷ Informationen finns på <http://www.ilo.org/dyn/declaris/DeclarationWeb.IndexPage> och <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/labourStandards.html>

⁴⁸ <http://www.regeringen.se/sb/d/6936>

miljövänlig teknik samt använda sig av ”*försiktighetsprincipen*”.⁴⁹ Företagen ska införliva dessa principer genom att bl.a. se till att verksamheten de bedriver inte orsakar långvariga skador på ekosystemet, och att företaget inte använder farliga kemikalier som kan läcka ut i naturen och förorena mark och grundvatten.⁵⁰

Den fjärde och sista sektionen innefattar den principen som inte ingick bland original principerna när Global Compact grundades, den 10 principen tar upp företagets roll att **Motverka korruption**. Den 10 principen godkändes under ett FN konferens den 24 juni 2004, principen godkändes av alla medlemmar som såg detta som ett tillfälle att visa att det även var upp till företagen att bekämpa korruption. Korruption har förutom den ekonomiska kostnaden även kostnader som; finansiella, juridiska, utpressning och kostnader som kan drabba företagen om korruptions rykten läcker ut.⁵¹

Tillsammans utgör de fyra ovanstående sektionerna Global Compacts CSR policy, det är med hjälp av dessa som man aktivt arbetar med CSR. Bolag som går med i Global Compact ger ett löfte om att inte bryta mot någon av de 10 principerna, samtidigt som man årligen förväntas sända in en rapport som tydligt visar hur företaget arbetar förebyggande med att säkerställa att de 10 principerna efterföljs.

2.5 OECD

OECD grundades 1960, och 1976 bestämde sig medlemsländerna i OECD⁵² för att inrätta riktlinjer för de multinationella företagens verksamhet och investeringar. OECD: s riktlinjer är uppbyggda på 21 artiklar som fungerar som riktlinjer för medlemsländerna. Sammanlagt är 30 länder medlemmar i OECD, 20 av dessa länder har varit medlemmar sedan starten 1960, medan ett flertal länder på senare

⁴⁹ (<http://www.regeringen.se/sb/d/5467/a/14556>)

⁵⁰ <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/environment.html>

⁵¹ <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/anti-corruption.html>

⁵² Följande 21 länder var medlemmar i OECD 1976: Belgien, Danmark, Frankrike, Grekland, Irland & Nord Irland, Island, Italien, Kanada, Luxembourg, Nederländerna, Norge, Portugal, Spanien, Storbritannien, Sverige, Schweiz, Tyskland, Turkiet, USA, Österrike (http://www.oecd.org/document/58/0,3343,en_2649_34483_1889402_1_1_1_1,00.html).

tid har påbörjat förhandlingar om ett framtida medlemskap, bl.a. så förhandlar; Ryssland, Chile, Slovenien.⁵³

Medlemskapet i OECD innebär att respektive medlemsland åtar sig att etablera en Nationell kontaktpunkt (NKP), kontaktpunkten fungerar som en nationell uppföljningsmekanism.⁵⁴ I Sverige utgörs NKP av representanter från regeringskansliet, fackföreningar och svenskt näringsliv.⁵⁵ Vem som helst som misstänker att ett företag eller en organisation bryter mot OECD:s riktlinjer kan anmäla detta till den nationella kontaktpunkten, som har till främsta uppgift att ta emot och utreda anmälningar. NKP ska sedan komma fram till en lösning mellan berörda parter.⁵⁶ Då debatten och diskussionerna om företags sociala ansvar har ökat har de nationella kontaktpunkterna fått ökad plats. Antalet västerländska företag som investerar i länder med ifrågasatta arbetsvillkor har ökat, vilket har bidragit till att organisationer⁵⁷ och NGO: s ” ser NKP som den enda möjlighet att ”ställa företag till svars” för brott mot antingen någon av OECD 21 artiklar eller att p.g.a. att man bedrivit verksamhet som inte har tagit socialt ansvar (Utrikesdepartementet, Arbetspapper 2005:3). Problemet är att NKP inte kan ställa företag till svars, eftersom besluten som NKP tar inte är juridiskt bindande. Om en person anmäler ett företag går representanter inom NKP igenom anmälan, om man sedan finner att företaget har agerat felaktigt i förhållande till vad som står i någon av de 21 artiklarna initieras en dialog med företaget, syftet med dialogen är att antingen förmå företaget att avsluta verksamheten eller i alla fall få till en dialog mellan de inblandade parterna.⁵⁸

⁵³ Diskussioner om ett framtida medlemskap i OECD har påbörjats med; Brasilien, Indien, Kina, Sydafrika, Indonesien, Ryssland och Chile (http://www.oecd.org/countrieslist/0,3351,en_33873108_33844430_1_1_1_1_1,00.html).

⁵⁴ http://www.oecd.org/document/58/0,3343,en_2649_34889_2349370_1_1_1_1,00.html

⁵⁵ I NKP finner man representanter från; LO, TCO, IF Metall, Sif, SACO och medlemsorganisationerna Svenskt näringsliv och Svensk handel (e-mail korrespondens med Stina på Utrikesdepartementet ”*OECD: riktlinjer för företag*”).

⁵⁶ Utredningar gjorda av svenska NKP har aldrig kommit fram till att ett svenskt företag har brutit mot OECD:s riktlinjer.

⁵⁷ SwedWatch är en statligt finansierad organisation som har till uppgift att granska svenska företags investeringar.

⁵⁸ e-mail korrespondens med Sekretariatet Globalt Ansvar som ligger under Utrikesdepartementet

2.5.1 OECD:s CSR definition

OECD:s CSR definition baseras på riktlinjer i kombination med rekommendationer om hur företag ska agera, precis som Global Compact vilar OECD:s rekommendationer på en frivillig tillämpning.⁵⁹ OECD:s CSR definition utgår ifrån 21 artiklar indelade i 8 områden, områdena utgör olika rekommendationer som företag kan välja att ta i beaktelse när man bedriver sin verksamhet.

Den övergripande riktlinjen är att företagen inte bryter mot de mänskliga rättigheterna, verksamheten ska istället i större utsträckning ta ansvar för de andställda och samhället runtom. OECD betonar även angelägenheten i att få ett stopp på barnarbete och trakasserierna mot fackligt aktiva, detta kan bl.a. möjliggöras genom att man är öppen mot de anställda och de fackliga representanterna.

Som Global Compact har även OECD områdena korruption och miljö, de två organisationernas områden påminner en del om varandra. OECD betonar att företagets ansvar är att; *"Inte ge mutor, främja öppenhet och de anställdas medvetenhet om företagets policy mot mutor"*.⁶⁰ Inom miljöområdet ligger fokuset på att värna om miljön samtidigt som företagen har ansvar att leda utvecklingen av produkter som inte har en negativ miljöpåverkan. Även inom OECD nämns *"försiktighetsprincipen"* betydelse.

Det som skiljer OECD från Global Compact är följande tre områden; *"Konsumentintressen, teknik, vetenskap och konkurrens"*.⁶¹ OECD väljer att se på de tre områdena som relevanta inom CSR policyn, företagen har ett socialt ansvar att ha ett fungerande system som kan lösa konsumenters kontroverser samtidigt som man ska vara tillmötesgående i att informera konsumenterna om produkternas effekter. Väljer företaget att etablera sig i ett land är det en del av företagets ansvar att lära ut nödvändig teknik till människor i värdlandet, företaget ska inte bara sälja produkten i landet man ska även lära befolkningen i värdlandet hur tillverkningen går till. Slutligen får inget företag bedriva en verksamhet som

⁵⁹ <http://www.regeringen.se/sb/d/5467/a/14556>

⁶⁰ <http://www.regeringen.se/sb/d/5467/a/14556>

⁶¹ <http://www.regeringen.se/sb/d/3414>

skulle innebära att konkurrensen på marknaden elimineras, man ska inte ha monopol på marknaden.⁶² OECD väljer i sin CSR definition att lägga mer fokus på företagets ansvar gentemot konsumenten, men både OECD och Global Compact har efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna som ett övergripande socialt ansvar.

I denna studie kommer fokus att ligga på de mänskliga rättigheterna, arbetarnas rättigheter, miljö och motverkandet av korruption, de tre sistnämnda områdena (*Konsumentintressen, teknik och vetenskap och konkurrens*) kommer det inte ges utrymme åt i analysen.

2.6 Internationell CSR tillämpning

I denna avdelning följer en kort beskrivning av hur en del länder har valt att forma sin CSR politik, i en del länder har frågan om företagets sociala ansvar varit aktuellt sedan mitten av 1900- talet medan denna fråga har aktualiserats i Sverige under de senaste 10-15 åren.

Länder väljer att gå sina egna vägar när det gäller att förmå företag och organisationer att ta ett socialt ansvar. Den amerikanska regeringen har bl.a. tagit till specifika åtgärder för att företag inte ska bedriva verksamhet som kan komma att drabba individer och samhällen negativt, man förbjöd bl.a. amerikanska oljebolag från att oljeprospektering i Sudan⁶³ (Bexell 2005:passim). Länder som bl.a. Frankrike och Tyskland har infört striktare krav vad gäller rapportering om hur företagets verksamhet påverkar miljön och människors sociala liv (Arbetspapper Utrikesdepartementet 2005:4). Länder som Belgien, Tyskland, Australien och Spanien har infört striktare krav på pensionsfondernas investeringar,⁶⁴ vilket har inneburit att pensionsfonder inte får investera i företag

⁶² (<http://www.regeringen.se/sb/d/3414>)

⁶³ En av anledningarna till förbundet för de amerikanska bolagen är p.g.a. att den sudanesiska regeringen och de olika rebellgrupperna finansierar inbördes kriget med hjälp av intäkterna som oljan genererar. Den amerikanska regeringen beslöt sig även för att svartlista kanadensiska bolag som prospektera olja i Sudan (Bexell 2005).

⁶⁴ Man har bl.a. infört ett reglemente som styr vilka typer av företag som pensionsfonderna tillåts investera i, reglementet ser olika ut inom de olika länderna.

som inte bedriver verksamhet som regeringarna i dessa specifika länder uppfattar som etiskt hållbara och socialt ansvarstagande.

Storbritannien har en regering som ser sig själva som världsledande inom CSR området, som nämnades tidigare har CSR varit ett aktuellt ämne i Storbritannien under en längre tid i jämförelse med andra europeiska länder. I Storbritannien började man tala om CSR redan efter andra världskriget, då låg regeringens fokus på att man ville få företagen i landet att ta ett större nationellt ansvar över de anställdas sociala situation (Moon 2004:5). Storbritannien hade i mitten av 60-talet börjat förlora mycket av sin produktion till länder med längre lönekostnader. Företagen i Storbritannien hade varken råd eller intresse att betala höga löner i Storbritannien när man istället hade möjligheten att producera samma produkter billigare utomlands. I slutet av 70-talet fick den sittande regeringen i Storbritannien utstå kritik p.g.a. den växande arbetslösheten, regeringen löste detta genom att man vända den allmänna opinionen. Man fick befolkningen att inse att det inte var regeringens ansvar att få fram nya arbetstillfällen till de arbetslösa, utan att det var upp till varje individ att ta ett större ansvar. Denna utveckling kom att märkas redan i början av 80-talet, då började människor sluta kritisera regeringen och började istället rikta kritiken mot det ekonomiska systemet (Moon 2004:7).

Det är under 80-talet som sedan CSR börjar förankra sig hos den vanliga människan i Storbritannien, regeringen för en kampanj i vilken den uppmanar de brittiska företagen att ta ett större ansvar gentemot sin omgivning. Under Tony Blairs ledning inrättades Storbritannien en CSR minister, man gjorde detta för att visa att man tog problematiken på allvar (Moon 2004:10).

3 Sveriges CSR policy etableras

I Sverige började svenska politiker i större utsträckning föra samtal om CSR efter bildandet av FN:s Global Compact 1999, samma år som Global Compact bildades valde man i Sverige att upprätta en parlamentarisk kommitté som skulle ha som mål att ”*utreda Sveriges politik för global utveckling.*”⁶⁵ Kommittén som tillsattes valde att operera under namnet GlobKom⁶⁶, och när GlobKom i mars 2002 publicerade sin färdiga rapport tog samtalen om CSR åter fart.⁶⁷ Om man söker i riksdagens arkiv så nämns CSR första gången i en skrivelse år 2002,

Som andra europeiska länder har den svenska staten infört lagstiftning som ska reglera vilka sektorer de statliga pensionsfonderna får investera i, lagstiftningen drevs igenom 2001. Enligt lagstiftningen måste fonderna ”*ta etiska, sociala, och miljömässiga hänsyn utan att ge avkall på de finansiella avkastningskraven*” (Arbetspapper Utrikesdepartementet 2005:4). Lagstiftningen innebär i kort att fonderna ska bedriva ett konkurrenskraftigt sparande samtidigt som man behåller konkurrenskraften gentemot de privata pensionsfonderna.

När det gäller kraven på företag har staten valt att gå en annan väg, istället för att införa juridiskt bindande lagar väljer de att tillämpa frivilliga riktlinjer och principer. Staten väljer att använda sig av OECD och Global Compact för att förmå statliga och privata aktörer att ta ett större socialt ansvar. 2006 släppte regeringen en rapport som de döpte till ”*Statens Ägarpolitik*”. Där det bl.a. talas om hur den svenska staten ska bli en aktivare ägare i statliga företag, och att

⁶⁵ <http://www.sweden.gov.se/sb/d/315/a/1639>.

⁶⁶ Uppdraget att tillkalla den parlamentariska kommittén överlämnade regeringen till Maj-Inger Klingvall, som under denna period jobbade som biståndsmminister vid utrikesdepartementet. (<http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/16/39/e60c3a7e.pdf>).

⁶⁷ I rapporten som GlobKom slutligen publicerar 2002 kommer man bl.a. fram till att den internationella ekonomin måste ta en större omtanke gentemot världens naturresurser, samt att Global Compact är ett initiativ som Sverige borde försöka starta på nationell nivå. Det redovisas även tre förslag på mål som ska styra den svenska globala utvecklingen; 1) ”*en rättvisare global utveckling*”, 2) ”*En förebyggande och hållbar hantering av gemensamma globala Angelägenheter*”, 3) ”*En förbättring av den fattiga människans levnadsvillkor*” (<http://www.regeringen.se/content/1/c4/16/39/e60c3a7e.pdf>).

statligt ägda företag ska vara världsledande när det kommer till mänskliga rättigheter, jämställdhet och korruptions bekämpning (Statens Ägarpolitik 2006). I SK 2005/06:9 talar regeringen om betydelsen av att svenska statliga företag fungerar som ett föredöme gentemot andra aktörer, enligt regeringen ska staten vara ledande när det kommer till att främja det sociala ansvaret. Senare samma år initieras sekretariatet Globalt Ansvar som ett steg på vägen, staten menar att detta ska hjälpa svenska aktörer att få hjälp med att komma till insikt om hur man ska ta ett ökat socialt ansvar.

3.1 Globalt Ansvars Uppdrag

”...att främja svenska företags arbete för mänskliga rättigheter, grundläggande arbetsvillkor, bekämpande av korruption och en bättre miljö”⁶⁸

Globalt Ansvar bildades 2002 av den då sittande samlingsregeringen, sekretariatet hade som sin främsta uppgift att fungera som en svensk motsvarighet till FN:s Global Compact. Globalt Ansvar var från början ett eget sekretariat under Utrikesdepartementet som de första åren finansierades av ett statligt projektstöd, efter ett par år så inkorporerades Globalt Ansvar med utrikesdepartementets verksamhet.⁶⁹ Tanken med Globalt Ansvar var att företag skulle bli medlemmar och kunna vända sig till sekretariatet för att få ökad kunskap och hjälp med CSR frågor. **Figur 4** illustrerar Globalt Ansvars tre övergripande mål, och sekretariatets huvuduppgifter:

⁶⁸ <http://www.regeringen.se/sb/d/2657>.

⁶⁹ Chef för Globalt Ansvar är Elisabeth Dahlin.

3.1.1 **Figur 4** ”Globalt Ansvars tre övergripande mål”⁷⁰

- *Bidra till förverkligandet av mänskliga rättigheter och en rättvis hållbar global utveckling*
- *Hjälpa till att stärka de svenska företagens konkurrenskraft*
- *Öka kunskapen om och efterlevnaden av de multilaterala regelverken”*

Globalt Ansvar bygger sin verksamhet på de tre ovanstående målen samt på FN:s Global Compact och OECD:s riktlinjer. Ett företag som ansluter sig till Globalt Ansvar ska erkänna de tre övergripande målen, men företaget ska dessutom godkänna OECD:s riktlinjer och Global Compacts 10 principer. De företag som är med i Globalt Ansvar får sitt namn publicerat på Globalt Ansvars hemsida.

Globalt Ansvar är ett försök av den svenska regeringen att starta ett initiativ liknande Global Compact och OECD. Man har inga egna riktlinjer eller policys som man vill att sina medlemmar ska följa, istället vill man att de som blir medlemmar i Globalt Ansvar ska välja att meddela offentligt att man stödjer Global Compacts principer och OECD:s riktlinjer. Målet med Globalt Ansvar är att medlemmarna ska kunna diskutera med varandra om hur respektive företag ska kunna realisera CSR. Alla svenska företag och organisationer har möjligheten att få hjälp av Globalt Ansvar, man behöver i praktiken inte vara medlem i Globalt Ansvar för att kunna delta i föreläsningarna och workshops som Globalt Ansvar ordnar.⁷¹ Sammanlagt har initiativet 18 medlemsföretag, av dessa 18 är 8 statliga företag. Av de 18 medlemmarna som Globalt Ansvar har, blev 15 medlemmar under de första 3 åren efter sekretariatets bildande.

⁷⁰ Informationen i Figur 2 är hämtad från proposition 2005/06:9 (Proposition 2005/06:9 Ökad välfärd och global utveckling – svensk handelspolitik i WTO:s Doharunda Skr. 2005/06:9).

⁷¹ <http://www.regeringen.se/sb/d/2657/a/14557>.

3.1.2 Kritiserat Initiativ

Den tidigare VD för etikanalytikerna Greger Hatt⁷² har kritiserat Globalt Ansvar för att vara för mycket av en diskussionsklubb, hans uppfattning är att;

”Regeringen verkar mer intresserad av att visa att man har det här projektet, än att uträtta något” (Dagens Industri 2003-02-01).

Mycket av kritiken som har riktats mot Globalt Ansvar har varit liknande den kritiken som Greger Hatt riktar ovan. Globalt Ansvar har svårigheter med att legitimera sin existens gentemot aktörer som har ställt sig negativa kontra sekretariatets verksamhet. Om ett företag skulle bryta mot någon av Globalt Ansvars tre övergripande mål så finns det inga uttalade påföljder som drabbar företaget, så det är omöjligt att veta om företag som är medlemmar följer Globalt Ansvars mål. På Globalt Ansvars hemsida finner man ingen information om krav som ställs, istället har man i stor utsträckning skrivit vad som erbjuds medlemmarna. Det talas även en del om öppenhet, men det blir i sin tur problematiskt att tala om öppenhet när information endast delas ut till medlemsföretagen och andra intresserade företag.

3.2 Den statliga ägarpolicyn

Målet med detta avsnitt är att visa hur staten väljer att genomföra den ovan nämnda CSR tillämpningen i företag som man är majoritetsägare i, och det kommer att genomföras genom att visa hur staten väljer att realisera olika beslut inom de statliga företagen.⁷³

⁷² Greger Hatt har förutom att vara VD för etikanalytikerna även jobbat som talskrivare åt Ingvar Carlsson (Karlsson 2006:21). Etikanalytikerna grundades 1999 i ett samarbete mellan den svenska staten och sjunde AP fonden, företaget kom senare att byta namn till Ethix. Det är ett konsultföretag som har företagsansvar och mänskliga rättigheter som sitt specialområde (<http://www.ethix.se/aboutus.html>).

⁷³ Staten är del/majoritets ägare i ca 51 olika företag, men jag kommer endast att använda mig av företag där staten äger 100 % av aktierna. Då det är i dessa företag som staten har möjlighet att helt driva sin egen agenda för företaget (Riksrevisionen 2006:52-53).

Staten har delat upp de statliga bolagen i två grupper, S-bolag och M-bolag. Denna uppdelning har valt för att kunna skilja på bolag vars huvudsakliga verksamhetsmål skiljer sig åt, S-bolag är bolag med särskilda samhällsintressen, AB Svenska Spel och Systembolaget AB är två exempel på S-bolag. Sammanlagt så äger staten 24 stycken S-bolag, och man kan finna allt ifrån fastighetsbolaget Akademiska Hus AB⁷⁴, Apoteket AB och de två ovan (Riksrevisionen 2006:52).⁷⁵

Den andra formen av statliga bolag är M-bolagen, medan S stod för särskilda samhällsintressen står istället M för marknadsmässiga. Exempel på M bolag är Vattenfall AB och SJ AB⁷⁶. Den stora skillnaden mellan de två olika formerna av bolag är att staten ställer högre finansiella krav på M-bolagen i jämförelse med vad man ställer av S-bolagen, men detta ska enligt staten inte påverka graden av socialt ansvarstagande, både M och S-bolag förväntas ta lika mycket socialt ansvar.

I denna uppsats analyseras endast M-bolag, M-bolagens verksamhet är till för att generera inkomst till staten medan S-bolagens huvudsakligen existerar för att bistå samhället med tjänster och kultur. Det intressanta är att se hur staten realiserar CSR i statliga företag som konkurrerar på den internationella marknaden, och det gör enbart M-bolagen. Ett annat skäl är att 87 % av de statliga företagen som är medlemmar i antingen Globalt Ansvar eller Global Compact återfinns bland M-bolagen, men då ska det även nämnas att 16 % av samtliga statliga bolag är medlemmar i någon internationell eller nationell organisation som Globalt Ansvar och Global Compact.

⁷⁴ Akademiska Hus är ett av de största fastighetsbolagen i Sverige, dess fastigheter utgörs i stor utsträckning av universitet och högskolor. (<http://www.akademiskahus.se>)

⁷⁵ Hela listan med S-bolag finner du i **Bilaga 1**

⁷⁶ Hela listan men M-bolag finns att läsa i **Bilaga 1**

3.2.1 **Figur 5.** Medlemskapet bland statliga företag

Figur 5 visar hur medlemskapet i nationella och internationella CSR initiativ ser ut, vilka initiativ som företagen är anslutna till står inom parenteserna ().

• SweRoad (Globalt Ansvar)• SJ AB (Globalt Ansvar)• Akademiska Hus AB (Globalt Ansvar)• Lernia AB (Globalt Ansvar)	• Sveaskog AB (Globalt Ansvar, Global Compact)• Vattenfall AB (Globalt Ansvar, Global Compact)• Vin & Sprit AB (Globalt Ansvar, Global Compact)

3.3 Staten som företags ägare

Beslut som tas under bolagsstämman är juridiskt bindande, men det finns enligt Aktiebolagslagen (ABL) vissa specifika regler för hur ägaren av företaget ska framföra eventuella synpunkter på ändringar inom verksamheten. När företagsledningen själva fick frågan om hur de anser att regeringen väljer att styra de statliga företagen, var svaret från majoriteten av företagsledningarna att regeringen styrde via olika styrinstrument och ägarmappar. Om staten som ägare vill att de potentiella samhällsuppdraget som står skrivet i styrdokumentet och ägarmapparna ska följas måste dessa dokument presenteras och beslutas om under bolagsstämman. Statliga företags bolagsstämmor har ibland dokumenterat att de mottagit ett styrdokument eller en ägarmapp, med samtidigt går det inte att påträffa dokumentation som påvisar att man har beslutat att införliva det som varit skrivet i styrdokumentet. Det innebär att ägaren lägger fram dokument som visar hur de vill att företaget ska förvaltas, men efter det att dokumentet har överlämnats så driver aldrig ägaren igenom sin linje. Och eftersom bolagsstämman aldrig tar ett beslut angående styrdokumentet och ägarmapparna blir inte dokumentet juridiskt bindande (Riksrevisionen 2006:9).

Problemet är inte att ledningen inom de statliga företagen motsätter sig sitt samhällsuppdrag utan snarare att staten som ägare av företagen inte konkretiserar företagets samhällsuppdrag. Att företagen inte prioriterar socialt ansvar och större

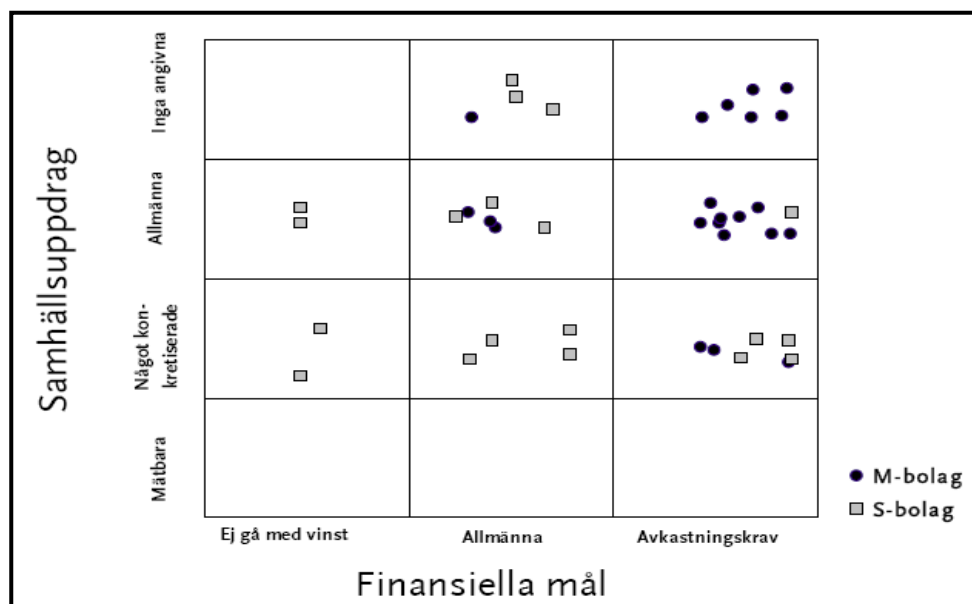
resurser till sitt samhällsuppdrag beror även på att staten är otydlig med vad man vill uppnå med sitt ägarskap (Riksrevisionen 2006:9).

Att kommunikationen mellan ägare och företagsledning är otydlig kan i sin tur leda till att det blir svårt att utkräva ansvar av företagsledningen, då företaget kan hänvisa till att kommunikationen från statens sida inte var tillräckligt konkret. Så i de fall statliga företag kritiserats för att inte ha tagit ett socialt ansvar är det svårt för utomstående aktörer att veta vem som bär ansvaret (Riksrevisionen 2006:10).⁷⁷ Figur 6 nedan är tänkt att illustrera hur regeringen har valt att prioritera de finansiella kontra de samhälleliga målen inom M respektive S-bolagen.

3.3.1 **Figur 6.** Bolagens samhällsuppdrag och finansiella målsättningar

Figur 6 visar en stark koncentration av statliga ägda företag i hörnet upp till vänster, vilket innebär att företagen har en stark målsättning från statens sida att generera vinst samtidigt som verksamhetens samhälleliga uppdrag inte är angivet eller preciserat (Riksrevisionen 2006:39). Det visar även att inget av de statligt ägda företagens samhällsuppdrag är mätbara, Det är svårt för regeringen att säga att man prioriterar finansiella mål och företagens samhällsuppdrag i lika stor utsträckning när man studerar figuren nedan (Riksrevisionen 2006:11).

⁷⁷ t.ex. att statliga företag anklagas för att bryta mot de mänskliga rättigheterna, eller att företaget bedriver någon annan form av verksamhet som inte är socialt ansvarsfull gentemot drabbade stakeholders.

Figur 6 togs fram av Riksrevisionen för att illustrera hur företagen som ingick i gransknings Rapporten ”Vad och vem styr de statliga bolagen?” (Riksrevisionen 2006:40) hade för tydliga mål med deras verksamhet. Granskningen genomfördes med hjälp av intervjuer av de olika företagsledningarna. Figuren ovan illustrerar på ett tydligt sätt att alla granskade företagen hade minst något finansiellt mål medan ingen av bolagen hade ett mätbart samhällsuppdrag. Med mätbara menas möjligheten att kunna se om samhällsuppdraget har någon effekt, om det går mäta vilken påverkan respektive bolag har på samhället.

3.3.2 Staten sticker ut hakan

I följande kapitel kommer en djupare studie av de statliga företagen Vattenfalls och Vin & Sprits CSR tillämpning, detta genomförs för att konkret belysa hur statligt ägda företag realiserar CSR inom den specifika verksamheten.

Staten har valt att sticka ut hakan när man säger att Sverige är en av de främsta pådrivande aktörerna inom CSR fältet, man har bl.a. framlyft att initiativet Globalt Ansvar bevisar detta. Milton Moskowitz är en av banbrytarna inom CSR fältet, under en tidningsintervju med Moskowitz var han väldigt kritisk till hur staters CSR tillämpning har sett ut. Han tyckte inte att regeringar och företag jobbade med problematiken utifrån ett aktivt tillvägagångssätt;

”När jag tittar tillbaka på CSR historien ser jag att den har bestått av 95 % retorik och 5 % handling” (Karlsson 2006:58).

4 Vattenfall AB och Vin & Sprit Group AB

I detta kapitel kommer två konkreta exempel av statens CSR tillämpning inom statligt ägda företag djupare analyseras. De två utvalda företagen har av en del aktörer kritiserats då företagens verksamhet har anklagats för alltifrån miljöförstörning till korruption. Vattenfalls verksamhet i Tyskland har kritiserats då man köpt kolkraftverk, samtidigt som man i Sverige försöker eliminera användningen av fossila bränslen inom el och värme produktionen.⁷⁸ Inom Vin & Sprit har det förekommit korruptionsanklagelser mellan bolaget och leverantörer samt distributörer, korruptionsanklagelserna har i en del fall resulterat i att anställda inom V&S har dömts till fängelse alternativt böter.

4.1 Vattenfall AB, historisk sammanfattning 1889-2006

1889 utnämnde den svenska riksdagen en kommitté vars huvuduppgift var att säkerställa statens lagliga rätt att använda sig av vattenfallet i Trollhättan. Vattenfallet användes redan flitigt av de närliggande industrierna, vilka utnyttjade kraften som vattnet genererar till den närliggande industriproduktionen. När det några år senare var dags att renovera de intilliggande kanalerna och slussarna föddes idén om att producera el med hjälp av kraften som vattenfallet genererar. Efter ett riksdagsbeslut togs beslutet att bilda Kungliga Vattenfallsstyrelsen. Kungliga Vattenfallstyrelsen och det tidigare bildade Trollhättan kanal & vattenkraft kom senare att slås ihop under namnet Vattenfall, för att så småningom börja med el produktion vid vattenfallet i Trollhättan.⁷⁹

⁷⁸ Fossila bränslen utgörs av; olja, kol och naturgas.

⁷⁹ <http://www.vattenfall.se/>.

Tekniken att generera el med hjälp av vattenkraft var 1889 en relativt ny företeelse i Sverige, vilket även märktes på elpriset när produktionen startade. Från det att riksdagen förordnade vattenfallskommittén 1889 tog det ca 10 år innan verksamheten drog igång. I början levererades el i princip endast till industrier och järnvägen, det höga elpriset gjorde det näst intill omöjligt för privatpersoner att ha råd att köpa el. Under stora delar av 1900-talet var Vattenfalls verksamhet koncentrerad i Sverige, Vattenfall kom senare att upprätta ett samarbete med energiproducenter i Finland och Norge.⁸⁰

I början av 90-talet började EU länderna föra samtal om att det var dags att avreglera energi marknaden, fram till 1992 hade de flesta el bolagen i Europa varit statligt ägda och endast verksamma på respektive hemmamarknad.⁸¹ 1996 var det så dags för avregleringen av den europeiska elmarknaden.⁸² Detta kom däremot inte att innebära att alla europeiska länder kom att avreglera den nationella marknaden samtidigt, Storbritannien var först med att avreglera medan bl.a. avregleringen av den franska markanden skedde åtta år senare. När el markanden hade avreglerats drog Vattenfall igång sin expansion, företaget expanderade först i Finland, Tyskland och Polen.

4.1.1 Vattenfall, statens kassako

Vattenfall är 100 % statligt ägt, när det går bra för företaget får staten en del av den genererade vinsten. Den svenska staten har för avsikt att hålla en långsiktig utdelningspolicy, Vattenfalls utdelning⁸³ till ägaren ska vara 1/3 av bolagets netto resultat.⁸⁴

⁸⁰ Framåt 70 och 80-talet talade man om en nordisk el- marknad, det var bara Danmark som stod utanför den gemensamma nordiska marknaden. Danmark var det sista nordiska landet att avreglera sin energi sektor.

⁸¹ 1992 beslutade riksdagen och regeringen att man skulle ombilda Vattenfall till ett aktiebolag, detta gjorde eftersom aktörerna trodde att detta skulle innebära att det skulle bli enklare att administrera de statliga finanserna (Riksrevisionen 2004:37).

⁸² Det tog fyra år efter det att samtalen hade initierats av EU länderna, tills det att avregleringen ägde rum.

⁸³ Utdelning är de pengar som vattenfall betalar ut till aktieägarna, efter det att man har räknat ut hur mycket företaget har tjänat under en tidsperiod på ett år beslutar man hur stor vinstutdelningen ska bli till sina aktieägare. Och eftersom vattenfall endast har en aktieägare (staten) så går hela utdelningen till den svenska staten (Nationalencyklopedin sökord: utdelning)

⁸⁴ Årsredovisning (V) 2001:4.

I årsredovisningarna mellan 2001-2006 nämner man specifikt vilka avkastningskrav⁸⁵ som regeringen har ställt på företaget, samtidigt som det inte nämns några sociala krav. Statens krav är att Vattenfall ska generera ekonomisk avkastning till statskassan, bolagets årliga vinst är en förutsättning för att staten ska ha råd att finansiera delar av de offentliga utgifterna. Under perioden 2001-2006 låg bolagets utdelning till ägaren på ca 32 miljarder kronor, och detta belopp inkluderar inte skatten som bolaget och dess ca 8 300 anställda i Sverige betalar. 2001 låg utdelningen på 1 miljard kr årligen för att sex år senare ha stigit till en årlig omsättning på ca 8 miljarder kr, den främsta anledningen till den kraftiga ökningen beror på bolagets etablering och expansion i Tyskland⁸⁶ och Polen.⁸⁷

I Sverige har man under en längre period sätt sig själva som ett av föregångsländerna inom miljöområdet. Mycket av energiproduktionen i Sverige sker med en minimal mängd koldioxidutsläpp, detta är möjligt då produktionen till stor del sker med hjälp av vattenkraft och kärnkraft.⁸⁸

*”Sverige har redan idag en av Europas strängaste miljölagstiftningar och mycket höga skatter på energi. Målet är att styra användningen bort från fossila bränslen till mer uthålliga energislag.”*⁸⁹

Miljökraven som ställs i Sverige skiljer sig från kraven som ställs i Tyskland och Polen, detta gör det möjligt för Vattenfall att bedriva verksamhet i dessa länder som inte skulle accepteras i Sverige. Den svenska produktionen har under en längre period försökt minimera användningen av fossila bränslen för att i större utsträckning gå över till användning av ett miljövänligare energislag.

⁸⁵ Avkastning kan enklast förklaras som ett företags intäkter minus de totala kostnaderna som företaget har haft under en specifik tidsperiod, oftast mäter man årsvis (Nationalencyklopedin, sökord: avkastning).

⁸⁶ 2005 köpte Vattenfall det danska företaget Elsam, köpet av Elsam innebar att Vattenfall kontrollerade 25 % av den totala energiproduktionen i Danmark.
www.vattenfall.se/www/vf_se/vf_se/518304omxva/518334vxrxv/index.jsp.

⁸⁷ Årsredovisningar (V) 2002-2006.

⁸⁸ Kärnkraftverksanläggningarna har en hög säkerhetsrisk, om det skulle hända något skulle det innebära en stor förödelse. Men om anläggningarna fungerar som de ska är utsläppen näst intill obefintliga, kärnkraftverk är betydligt mer miljövänliga i jämförelse med brunkol och stenkolsanläggningar
(http://www.vattenfall.se/www/vf_se/vf_se/518304omxva/523914miljx/524274miljx/524634miljx/index.jsp).

⁸⁹ Årsredovisning (V) 2002:14.

Vattenfall har bl.a. börjat bygga ut vindkraftsparken i Sverige, 2005 beslutade vattenfall att bygga 48 nya vindkraftverk sju kilometer utanför kusten i Skåne. Vindkraftsparken utanför Skånes kust blir en av världens största när den är färdigställd.⁹⁰ Och samtidigt som man utökar den svenska vindkraftsparken genomför man uppgraderingar av vattenkraftverken, detta för att maximera energi uttaget från varje enskilt kraftverk.

4.1.2 Etableringen i Tyskland

1997 började Vattenfall etablera verksamhet i Tyskland, målet var att bli ett av de största energibolagen i landet. Innan avreglering var det två tyska företagen RWE och E.ON störst i Tyskland, efter avregleringen pressades båda bolagen att göra sig av med en del av bolagens verksamhet. Anledningen till detta var att den tyska staten inte ville att de två bolagen skulle ha monopol på den tyska el och värme marknaden, mycket av verksamheten som RWE och E.ON säljer kommer Vattenfall senare att köpa.

Verksamheten som Vattenfall köper är till stor del baserad på kolkraftverk, enligt många miljöexperter är kolkraftverken en av de främsta miljöbovarna (Riksrevisionen 2004:39). En stor del av den köpta verksamheten i Tyskland utgjordes av brunkolsfält, problemet var att det låg byar på dessa fält.⁹¹ Innan Vattenfall köpte området runt byn Horno⁹² hade byborna under en lång tid fört en kamp mot de tidigare ägarnas avsikter att bryta brunkol, så problemet var sen tidigare känt. Många av byborna har i efter hand sagt att de blev glada när det fick reda på att ett statligt svenskt företag skulle ta över området;

”När Vattenfall blev huvudägare till brunkolkraftverket i Jänschwalde och till företaget som driver dagbrottet, trodde vi, att det skulle ljusna för vår by,... Sverige hade ju ett rykte om sig att vara ett miljöland” (GP 2005-12-30).

⁹⁰ Årsredovisning (V) 2005:32.

⁹¹ Brunkol bryts i majoriteten av fallen i dagbrott, för att nå kolen måste man ta sig ca 30 meter nedanför den ursprungliga marknivån vilket innebär att människorna som bor där måste flytta.

⁹² Horno är en by i sydöstra Tyskland, det bodde ca 350 människor där innan de tvångsförflyttades p.g.a. Vattenfalls brunkolsbrytning. Majoriteten av byns befolkning tillhör den väst slaviska gruppen Sorber, det finns ca 60 000 Sorber totalt, och i Tyskland är det en minoritetsskyddad grupp.

Byborna i Horno gav inte upp i första taget, en del bybor åkte till Sverige för att lägga fram sitt fall inför riksdagen (GP 2003-06-22). Byborna trodde att den svenska riksdagen och regeringen skulle stoppa bolagets planer på brunkolsbrytningen, den dåvarande näringsministern Thomas Östros blev kritiserad och t.o.m. KU-anmäld⁹³ då en riksdagsledamot ansåg att han som representant för regeringen inte gjort tillräckligt för att stoppa Vattenfalls expanderings inom brunkolsbrytningen i Tyskland (GP 2005-12-30).⁹⁴

4.1.3 Vattenfalls målsättning

Bolaget har de senaste åren fått mota beröm för sin hållbarhetsredovisning och sina publicerade CSR rapporter.⁹⁵ Men hur står sig egentligen Vattenfalls verksamhet miljömässigt, det måste alltid ses som positivt när företags CSR rapporter hamnar högt upp på ranking listor men innebär det i sin tur att verksamheten tar ett socialt ansvar?

I ett riksdagsbeslut från 1997 kom man fram till att Vattenfall hade en stor roll i omställningen av energisystemet i Sverige, samma företeelse betonades ytterligare i ett riksdagsbeslut från 2002.

”Vattenfall AB skall inom ramen för kravet på affärsmässighet avsätta resurser för utvecklingen av ny elproduktionsteknik. En delegation skall tillkallas med uppgift att utveckla el- och värmeförsörjningen i Sydsverige.”⁹⁶

⁹³ Konstitutionsutskottet inrättades 1809, har bl.a. till uppgift att preparera frågor som gäller brott mot grundlagen. KU fungerar även som en kontroll av regeringen och de olika statsrådets agerande. När KU: s granskning är genomförd presenterar KU sin undersökning för riksdagen (http://www.riksdagen.se/templates/R_SubStartPage___6373.aspx).

⁹⁴ Riksdagsledamoten Eva Flyborg var den som KU anmälde Thomas Östros, anmälan avsåg felaktig ägarstyrning. Anmälan inkom till KU 2005-01-27. Några veckor senare (2005-02-03) lämnade Flyborg åter in en anmälan till KU, anmälan avsåg även här felaktig ägarstyrning, men i detta fall var det Leif Pagrotsky som anmälde (<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?rm=2004%2F05&nid=5596>).

⁹⁵ ”Robert Environmental Center, är ett forskningsinstitut vid Claremont McKenna College i Kalifornien, USA”. 2006 släppte forskningsinstitutet en internationell ranking av företagens CSR rapporter, Vattenfalls rapport var etta när det kom till miljörapporteringen och sammanlagt sju av alla företag inom energisektorn (Waymaker 2006-11-17).

⁹⁶ Betänkande 1996/97: NU12 En uthållig energiförsörjning.

Omställningen skulle ske genom en minskad användning av el och värmeproduktion från kärnkraftverk och fossila bränslen till att i större utsträckning använda sig av miljövänligare el produktion.

2004 släppte Riksrevisionen en rapport om Vattenfalls verksamhet och den statliga styrningen av företagen. Riksrevisionen kommer i rapporten fram till att staten ställer högre ekonomiska krav i jämförelse med kraven som ställs på företagets sociala ansvar i uppfyllelsen av de svenska miljömålen (Riksrevisionen 2004:8). En återkommande mening i rapporten som staten väljer att använda för att förklara hur Vattenfall ska strukturera sin verksamhet är;

”Vattenfalls huvuduppgift är att inom ramen för kravet på affärsmässighet bidra till en svensk elförsörjning som är ekologiskt och ekonomiskt uthållig och som ger svensk industri och samhället i övrigt el till konkurrensraftiga priser” (Riksrevisionen 2004:22).

Kritiken som huvudsakligen riktas mot Vattenfalls etablering i Tyskland är att bolagets expansion på den tyska marknaden inte överrensstämmer med Sveriges miljöpolitik. Sveriges miljöpolitik kan ifrågasättas om svenska statliga företag köper kolkraftverk och kärnkraftverk utomlands för ca 70 miljarder (Riksrevisionen 2004:39), detta samtidigt som man stänger kärnkraftverk och eliminerar användningen av fossila bränslen i Sverige. Enheten för statligt ägande som lyder under Näringsdepartementet ser inget problem med företagets etablering i Tyskland, detta då enheten endast har ställt ekonomiska krav på företaget och inte framfört något konkret socialt eller samhälleligt krav. Om vi återgår till riksdagsbesluten från 1997 och 2002 som nämndes tidigare så nämns det i dessa två besluten att företaget ska vara en bidragande faktor i miljöarbetet, men samtidigt finner man ingen konkret styrning som ägaren har försökt tillämpa för att detta ska uppnås.

En annan tydlig problematik är bekymren som uppstår när ett företag förväntas uppfylla oförenliga mål. Riksrevisionen menar att målet med en omställning inom energisektorn inte går att genomföra samtidigt som man bedriver en verksamhet som är *”ekonomiskt uthållig”* (Riksrevisionen 2004:23). Ett sätt att undvika problemet med oförenliga mål är att ägaren från början har uttalat en specifik målsättning, hur ägaren väljer att styra företaget påverkar vilket

av målen som kommer att prioriteras (Riksrevisionen 2004:23). För att båda målen ska uppfyllas krävs det att aktörerna⁹⁷ har samma syn på målens betydelse. I fallet Vattenfall krävs det att ägaren på bolagsstämman tydligt informerar hur staten vill att företagets verksamhet ska bedrivas.

Näringsdepartementet bedömer inte att statens roll inom ägarförvaltningen ska vara att framlägga styrdirektiv under bolagsstämman, eftersom departementet finner att ett sådant beteende i sin tur kan leda till en trögrörlighet i företagets organisation (Riksrevisionen 2004:32). Istället väljer näringsdepartementet att framlägga styrdirektiv informellt, vilket konkret innebär att styrdirektiven inte är juridiskt bindande för företagsledningen att följa. Om man vill att Vattenfall ska införliva de sociala målen i lika stor utsträckning som de ekonomiska måste detta framföras på ett konkret och formellt tillvägagångssätt (Riksrevisionen 2004:31).

4.2 Vin & Sprit Group AB

Vin & Sprit Group AB (V&S) är ett alkoholdrycksföretag som grundades av den svenska staten 1917. V&S roll var att ansvara över den svenska importen, exporten och produktionen av alkohol, samtidigt som ett annat svenskt företag (Systembolaget AB) hade monopol på försäljningen. Monopolet fortsatte att existera fram till Sveriges EU inträde 1995, efter EU inträdet förbjöds V&S att ha kvar monolet på import, export och tillverkning av alkohol. Det svenska statliga monolet på försäljning tilläts dock vara kvar, detta säkerställde Systembolaget AB:s fortsatta existens.⁹⁸ Enligt den svenska staten var möjligheten till ”*insyn i verksamheten*”⁹⁹ en av de främsta anledningarna till att innehavet i V&S behölls efter monolets avskaffande 1995.

Efter monolets avskaffande tappade V&S marknadsandelar, företagets konkurrerade nu med andra internationella företag i samma segment. V&S befann sig nu i en ovan situation, som kom att fungera som en väckarklocka för ägaren och företagsledningen. Innan 1995 hade majoriteten av företagets verksamhet

⁹⁷ utgör aktörerna utgörs av; riksdagen, ägarförvaltningen, bolagsstyrelsen och koncernledningen.

⁹⁸ <http://www.vsgroup.com/sv/Om-VS/>

⁹⁹ Årsredovisning (V&S) 2003:18

varit koncentrerad i Sverige, men efter förlusten av monopolet började företaget expandera sin verksamhet utomlands.¹⁰⁰ Bolagets första expansions våg ägde rum i de skandinaviska grannländerna, V&S köpte närmast produktionsanläggningar i Danmark. De närmaste åren efter 1995 gick bolaget från att vara ett svenskt statligt alkoholdryckesföretag med enbart verksamhet i Sverige, till att bli;

*”ett av världens ledande alkoholdryckesföretag, med försäljning på 126 marknader.”*¹⁰¹

4.2.1 Kraven på Vin & Sprit Group AB

V&S AB är ett företag med marknadsmässiga krav, bolaget måste bedriva en verksamhet som är internationellt konkurrenskraftigt och samtidigt visa en årlig vinst. Företagets årliga nettoomsättning har under perioden 2000-2006 gått från ca 5,8 miljarder till ca 10,4 miljarder kr,¹⁰² detta har möjliggjorts genom flera olika faktorer. Den mest märkbara faktorn är att försäljningsvolymen ökat, försäljningsvolymen mäts utifrån hur många miljoner 9-literslådor som säljs. År 2000 såldes ca 13 miljoner lådor, medan man 2006 hade ökat försäljningen till *”25,7 miljoner 9-literslådor”*.¹⁰³ Den andra faktorn som varit bidragande är företagets tillväxt och expansion på nya marknader, bolaget har gått från att vara ett svenskt statligt spritföretag i slutet av 90-talet till att bli en internationellt viktig aktör inom alkoholtillverkningen.¹⁰⁴

Men förutom de ekonomiska kraven, har bolaget även målsättningen att alkoholkonsumtionen bland köparna ska ske på ett *”sunt”* och ansvarsfullt sätt, detta var trots allt den främsta anledningen till att staten grundade företaget 1917.¹⁰⁵ För att uppnå denna målsättning har företaget infört strikta marknadsföringsriktlinjer, enligt V&S bygger deras marknadsföring på iden att

¹⁰⁰ V & S AB hade redan 1979 börjat exportera premium produkter till den amerikanska marknaden. (Årsredovisning (V&S) 2006:6)

¹⁰¹ <http://www.vsgroup.com/sv/Om-VS/>.

¹⁰² Årsredovisning (V&S) 2002:3 och Årsredovisning 2006:1

¹⁰³ Årsredovisning (V&S) 2006:1

¹⁰⁴ Årsredovisning (V&S) 2006:8

¹⁰⁵ Årsredovisning (V&S) 2003:18

man genom sin marknadsföring förmedlar en ”sund dryckeskultur”.¹⁰⁶ I riktlinjerna står det bl.a. att företaget i största mån ska undvika att ha direktkontakt med slutanvändaren, utan istället ska man informera leverantörer, försäljningsställena och andra led om att V&S strävar efter att uppnå en ansvarsfull alkoholkonsumtion.¹⁰⁷

4.2.2 V&S CSR målsättning

Prioriteringen av socialt ansvar i årsredovisningarna går från knappt märkbara till att i de senare årsredovisningarna ökat påfallande. I årsredovisningen från 2001 återfinns ett kortfattat avsnitt om bolagets miljö arbete, medan årsredovisningen året därefter innefattar ett kapitel som heter ”Miljö, hälsa och socialt ansvar”.¹⁰⁸

Den övergripande prioriteringen i företagets sociala ansvar har legat på miljöfrågor och de anställdas arbetsförhållanden, bl.a. förs det en ingående diskussion om energi effektiviseringar i årsredovisningarna mellan 2001-2006. V&S har satt upp specifika miljömål för verksamheten att uppnå, målsättningen existerar inte bara för miljöns skull, utan företaget anser att miljöförbättringarna leder till en ökad lönsamhet.¹⁰⁹ Genom att förnya produktionsanläggningarna kan man minska energiåtgången som går åt för att producera en 9-literlåda, parallellt som den nya produktionsanläggningen har en minskad effekt på kringliggande miljö.¹¹⁰ Miljömålen ska vara genomgående i alla företagets verksamheter, från minskad energiförbrukning till ökade krav på att underleverantörernas produkter ska vara miljövänligt framställda.¹¹¹ Nedan följer 5 punkter som utgör en del av V&S strategi för att minska företagets negativa miljöpåverkan:

- ”Energieffektivisera tillverkningsprocesser.
- Minska vägtransporter till förmån för sjö- eller järnvägstransporter.

¹⁰⁶ Årsredovisning (V&S) 2006:22

¹⁰⁷ Årsredovisning (V&S) 2006:22

¹⁰⁸ Årsredovisning (V&S) 2002:23

¹⁰⁹ Årsredovisning (V&S) 2002:23

¹¹⁰ Det största problemet med Vattenfalls alkoholtillverkning är att produktionsanläggningarna släpper ut förorenat vatten, men när dessa anläggningar uppdateras installeras samtidigt ett slutet vatten system som gör det omöjligt för det förorenade vattnet att läcka ut i det omkringliggande samhällets vatten system (Årsredovisning (V&S) 2005:27 och Årsredovisning (V&S) 2002:23).

¹¹¹ Årsredovisning (V&S) 2006:27

- *Minimera bränsleförbrukning och CO2- utsläpp från vägtransporter.*
- *Miljöanpassa inköp av förpackningar och insatsvaror.*
- *Minimera avfallsmängder och maximera återanvändningen och återvinning.*¹¹²

Det är de 5 ovanstående punkterna som utgör företagets miljö ansvar, företaget ser den minskande miljöpåverkan som en prioriterad handling. Men det framkommer inte om detta är något krav som ägaren har ställt på företaget, utan istället framkommer det att den minskade energianvändningen resulterar i en ökad lönsamhet.¹¹³

För att säkerställa att samtliga produktionsled inom V&S tar ett miljö ansvar, har man tagit fram metoder som möjliggör en utvärdering av företagets underleverantörer. Genom att utvärdera samtliga leverantörer kan man kontrollera vilket ansvar underleverantören tar gentemot människor och miljön som eventuellt påverkas av verksamheten. Även leverantörer man haft ett långvarigt samarbete med utvärderas, detta för att säkerställa att varje leverantörer fortsätter ta ett socialt och miljömässigt ansvar.¹¹⁴

V&S har utformat en personalpolicy, där det bl.a. slås fast att bolaget ska ta ett socialt ansvar när det gäller arbetarnas hälsa och säkerhet. Detta ska uppnås genom att företaget och leverantörerna erbjuder en arbetsplats där medarbetare kan trivas och känna sig säkra, samtidigt ska *”Varje medarbetare ges möjlighet till att lära och utvecklas.”*¹¹⁵ Företaget genomför årligen en medarbetarundersökning för att få svar på hur medarbetarna trivs på jobbet, samt få reda på om det behövs genomföras några förändringar i företaget. Medarbetarundersökningen sker i samband med det individuella medarbetarsamtalet, samtalen ska leda till att varje anställd får en personlig utvecklingsplan.¹¹⁶ Företagets övergripande mål vad gäller de anställda är att den

¹¹² Årsredovisning (V&S) 2006:27

¹¹³ Årsredovisning (V&S) 2002:23

¹¹⁴ Leverantörerna förväntas ta samma sociala ansvar som V&S gör när det kommer till områdena miljö och medarbetare (Årsredovisning 2003:15).

¹¹⁵ Årsredovisning (V&S) 2002:23

¹¹⁶ Årsredovisning (V&S) 2002:23

övervägande majoriteten ska trivas, samtidigt som företaget fortsätter arbetet med att nå en jämn nivå mellan könen inom alla företags verksamhetsområden.¹¹⁷

4.2.3 Från nationell till internationell aktör

I årsredovisningen från 2001 formulerar dåvarande VD:n för V&S Peter Lagerblad ”fyra strategier för framgång”.¹¹⁸ De fyra strategierna vilar emellertid på en ömsesidig idé, alla fyra strategier förutsätter att V&S måste expandera internationellt för att lyckas. Det är även de fyra strategierna som präglar årsredovisningarna som publiceras mellan 2001-2006. V&S har under 2001 redan etablerat dotterbolag i tio länder utöver verksamheten i Sverige, utöver expansionen och förvärven i de nordiska länderna etableras dotterbolag i bl.a. USA, Polen, Tyskland och Storbritannien.¹¹⁹ 2001 etablerar V&S även ett samarbete med den internationella alkoholdistributören Maxxium.¹²⁰ De närmaste åren fortsätter V&S att effektivisera produktionen och försäljningen hos de olika dotterbolagen, företaget lyckas genom ”sin andel på 37 procent” bli ”världens största leverantörer av vodka till Duty (Tax) Free.”¹²¹

I början av 2000- talet minskade alkohol försäljningen i Sverige p.g.a. den olagliga gränshandeln, men eftersom bolaget hade expanderat in på nya marknader kunde den förväntade nedgången i lönsamhet undvikas. Istället ökade V&S sin marknadsandel i de nordiska grannländerna och Tyskland.¹²² Bolaget har gått från att vara ett relativt nytt företag på den internationella marknaden till att årligen växa inom de olika marknaderna,¹²³ samtidigt som man årligen förstärker företagets varumärkesportfölj genom lanseringen av nya produkter eller köp av produkter som fattas i utbudet. Den internationella konkurrensen gjorde att företaget släppte de tidigare nämnda strikta riktlinjerna inom marknadsföringen, när den internationella konkurrensen hårdnar resulterar det i att företagets

¹¹⁷ Årsredovisning (V&S) 2003:16 och Årsredovisning (V&S) 2004:17

¹¹⁸ Årsredovisning (V&S) 2001:4

¹¹⁹ Årsredovisning (V&S) 2001:13

¹²⁰ V&S väljer att starta ett samarbete med Maxxium eftersom de är ett av världens största alkoholdistributions företag, Maxxium blir därmed ansvarig för V&S alkoholdistribution utanför Norden (Årsredovisning (V&S) 2001:19)

¹²¹ Årsredovisning (V&S) 2002:19.

¹²² Årsredovisning (V&S) 2003:10

marknadsföring istället blir offensivare. V&S genomför bl.a. tv reklam och produktlanseringar som vänder dig direkt till konsument, syftet med marknadsföringen är att försöka förmedla känslan av att mode och alkohol hör ihop.¹²⁴

¹²³ Årsredovisning (V&S) 2004:10

¹²⁴ Man låter 10 av Tokyos mest kreativa ”designers inspireras av ett utvalt ord på flaskan när de skapar varsin modeaccessoar”, modekampanjen döper man till Absolut Metropolis (Årsredovisning (V&S) 2005:9).

5 Analys

I analys delen är målet att koppla samman teori med empiri, för att på så sätt besvara uppsatsens frågeställning. Den nyinstitutionella teorin valdes för att bistå i förklaringen av det statliga agerandet när det kom till ägarens CSR tillämpning inom statligt ägda företag. Den teoretiska kopplingen till det empiriska materialet kommer att ske i samma ordning som det empiriska materialet presenterades i uppsatsen, den övergripande målsättningen med analys kapitlet är att kopplingen mellan teori och empiri tydligt exemplifieras.

5.1 Analys

Den svenska statliga CSR policyn och tillämpningen är starkt influerad av internationella initiativ, samt påtryckningar från multinationella företag och organisationer. Staten måste å ena sidan respektera de internationella samfundens normer samtidigt som man å andra sidan inte kan riskera att införa regler och riktlinjer som i slutändan leder till en försämrad konkurrens för svenska företag, eller att riktlinjerna skrämmer iväg utländskt kapital från Sverige.¹²⁵

Det svenska OECD medlemskapet innebär bl.a. att man ska försöka förmå svenska företag att följa OECD:s riktlinjer, samtidigt som man ska granska eventuella förseelser av riktlinjerna som svenska företag eventuellt begår. OECD:s artiklar utgörs i viss grad av medlemsländernas gemensamma normer, artiklarna baseras inte på några universella lagar utan istället är riktlinjerna konstruerade utifrån OECD medlemmarnas och världssamfundets normer. Ett annat initiativ som präglar den svenska CSR policyn är FN:s Global Compact, detta är speciellt tydligt inom det statliga initiativet Globalt Ansvar. Globalt Ansvar tre övergripande mål är en kort sammanfattning på tre punkter, som tar sitt

¹²⁵ Med kapital menas företag och ekonomiska investeringar,

underlag från Global Compacts 10 principer och OECD:s riktlinjer, Globalt Ansvars existens är därigenom bunden till de två internationella initiativen. Att man väljer att starta en nationell kopia av Global Compact bevisar att det som Global Compact uttrycker i sina principer nu har blivit den internationella normen att rätta sig efter.

Problemet med de nya normerna är oförenligheten dessa påvisar gentemot den äldre ekonomiska traditionen om ”den osynliga handen”, vilket innebär att stater inte ska reglera marknaden utan att ”den osynliga handen” styr vad som händer på marknaden. Å ena sidan väljer den svenska staten att starta ett nationellt initiativ som har till uppgift att få företag att ta ett socialt ansvar för verksamhetens effekter på miljön och anställda, och å andra sidan vill inte den svenska staten reglera/styra företagens verksamhet. Den nya normen är att företag förväntas ta ett ökat ansvar, medan traditionen påpekar att marknaden fördömer de stater som försöker utöva inflytande på marknaden. Staten måste ta alla dessa påtryckningar, traditioner samt normer i beaktelse när det sedan är dags för CSR tillämpningen. Samtidigt som man vill vara världsledande när det kommer till CSR tillämpning bland företag, vill man i samma veva inte skapa en situation där de svenska företagens internationella konkurrenskraft påverkas negativt.

Om man återgår till det statliga Globalt Ansvar så präglas detta initiativ av specifika kännetecken, man utgår bl.a. från samma frivilliga utgångspunkt som Global Compact. Vilket i korthet innebär att företag kan bli medlemmar i Globalt Ansvar och sedan följa de tre övergripande målen frivilligt, och om företagen bryter mot någon av de tre målen så riskerar inte företaget någon form av bestraffning. Medlemskapet i Globalt Ansvar är särkopplat från medlemsföretagets handlingar, med detta menar jag att medlemskapet förutsätter att företaget agerar på ett specifikt sätt medan företagets agerande inte påverkar medlemskapet. Om medlemskapet och företagets handlande skulle vara ihopkopplade skulle det istället ha inneburit följande; om företagets verksamhet skulle bryta mot något av Globalt ansvars tre övergripande mål skulle det resultera i en bestraffning av företaget (**handling** → **konsekvens**). För närvarande finns det inga konsekvenser som drabbar företag när de väljer att bedriva en verksamhet som står i kontrast mot Globalt Ansvars mål.

Kritiken som riktas mot alla tre initiativen (**Globalt Ansvar, Global Compact och OECD**) är att eftersom medlemskapet i de tre initiativen inte är juridiskt

bindande finns det inga juridiska konsekvenser som drabbar företagen i de fall de väljer att bryta mot principerna eller riktlinjerna. Istället gör frivilligheten det enklare för staten att hantera de olika påtryckningarna man utsätts för, staten kan då samtidigt säga att den prioriterar CSR men under samma veva låta bli att tillämpa sin CSR policy. Då CSR policyn inte är juridiskt bindande finns det inget som tvingar staten att tillämpa CSR, återigen aktualiseras diskussionen om särkoppling. Staten lyckas genom frivilligheten i initiativen bygga upp en organisation som har möjlighet att uttrycka en sak samtidigt som man väljer att handla i rak motsatts. Man kan därigenom skapa en organisation som utåt sett prioriterar CSR, men vars faktiska handlande inte tillämpar CSR. CSR sköts av staten i olika nivåer, Globalt Ansvar får rollen att utåt sett legitimera statens CSR policy, medan näringsdepartementet kan lägga fokus på företagens ekonomiska mål. Och eftersom det inte finns något starkt relation mellan näringsdepartementet och Globalt Ansvar har man lyckats särkoppla företagets sociala ansvar från de ekonomiska kraven.

I ett examensarbete skrivet vid Lindköpings Universitet har de två uppsatsförfattarna intervjuat representanter från alla medlemmarna i Globalt Ansvar, representanternas kritik är att Globalt Ansvar endast fungerar som en diskussionspartner. Flera av medlemmarna riktar kritik mot att Globalt Ansvar varit återhållsamma när det kommer till att lyfta upp frågan om företagets sociala ansvar på den politiska agendan (Lindström & Sundén 2005:94). Medan man från regeringens sida såg Globalt Ansvar som ett lyckat initiativ, delades inte denna ståndpunkt av medlemsföretagen. Problemet är enligt vissa medlemmar att Globalt Ansvar inte har fått något genomslag internationellt vilket har inneburit att medlemmarna ser medlemskapet i Globalt Ansvar som *"lite meningslöst"*.¹²⁶ Att medlemmarna visar ett missnöje gentemot Globalt Ansvars handlingsförmåga kan i sin tur leda till en minskad legitimitet.

Studien visar att Globalt Ansvar måste behålla sina medlemmar legitimitet, det kan annars bli problematiskt om de anslutna företagen börjar rikta offentlig kritik

¹²⁶ Medlemsföretagens representanter anser att eftersom deras företag bedriver en internationell verksamhet skulle det av allt att döma ha varit bättre om man hade blivit medlemmar i Global Compact, andra företag säger istället att det hade fått intrycket av att Global Ansvar var Global

gentemot Globalt Ansvar. För i slutända spelar det en mindre roll om staten anser att det är ett lyckat initiativ, för om denna syn inte delas av medlemmarna kommer inte Globalt Ansvar bli långvarigt. Att medlemmarna själva uttrycker ett missnöje med handlingskraften i initiativet kan återknytas till den vaga statliga ägarstyrningen som min studie påvisar. Istället för att driva den Statliga CSR policyn, lägger man fram sina styrdirektiv/ägardirektiv för att sedan inte driva igenom dessa i alla led. Man nöjer sig med att framföra hur man vill att företaget ska förvaltas: Om detta agerande är medvetet eller om det endast beror på okunskap är det med hjälp av tillgängligt material i denna uppsats svårt att ge svar på.

Staten som utgör "*kroppen*" låter höger hand göra en sak, samtidigt som vänster hand tillåts göra något annat. Den nyinstitutionella teorin kallar detta beteende för löskoppling, Nils Brunsson hävdar att detta beteende främst existerar för att legitimera staten "*hyckleri*". Man kan med hjälp av löskoppling bedriva oförenlig verksamhet. Man kan vara emot användningen av fossila bränslen i energiförsörjningen samtidigt som man äger ett företag som använder sig av fossila bränslen inom energiproduktionen.

Om man sedan analyserar statens roll som aktieägare finner man återigen hur den statliga ägarpolitiken i viss mån inte är statligt kontrollerad, utan den är till en viss grad juridiskt kontrollerad. Den svenska staten undantas inte från Aktieföretagslagen (ABL), man är enligt lagen tvungen att följa den i lika stor utsträckning som privata aktörer. ABL kom till för att skydda både ägaren och företagsledningens rättigheter som skyldigheter. Tanken är att ABL å ena sidan ska fungera som ett hjälpmedel inom styrningen av aktieföretaget, samtidigt som den å andra sidan ska se till att aktieföretaget har all nödvändig organisation vilket möjliggör en funktionerande verksamhet. Då staten äger 100 % av aktierna i ca 40 företag finns möjligheten att tillämpa sina ägardirektiv i alla led, men denna möjlighet väljer staten att inte använda sig av. Istället väljer man att använda sig av vaga styrdirektiv. Som det nämndes tidigare i analyskapitlet finns det från Statens CSR policy en förkärlek till frivillighet, och här återkommer man till

Compacts filial i Sverige. Och att man genom medlemskapet i Global Ansvar även skulle få tillgång till Global Compact. (Lindström & Sundén 2005: passim),

problematiken som tas upp under avdelningsrubriken *”Staten som företags ägare”* (kapitel 3). Det räcker inte att staten berättar för sina företag hur man vill att verksamheten ska styras utan man måste se till att styrningen av företagen anpassas efter statens målsättningar. Det räcker inte att uttala sig kritiskt mot företagets verksamhet i tidningsartiklar, debattartiklar eller under riksdagsdebatter, eftersom dessa *”viljetryningar”* inte är juridiskt bindande för företaget att införliva i verksamheten, utan företaget behöver bara följa besluten som beslutas under bolagsstämman (Riksrevisionen 2004:32). För även om ABL ger staten rätt att tillämpa sina ägardirektiv väljer staten istället att framföra ägardirektiven informellt.

Det som präglar Vattenfalls årsredovisningar är fokuset som läggs på företagets övergripande samhällliga ansvar, Vattenfall ska inte bara generera vinst utan företaget ska även ingå i den svenska miljöomställningen till miljövänligare energislag. Vattenfall har sedan grundandet i slutet av 1800-talet varit en viktig kugge i den svenska energipolitiken. En av företagets huvuduppgifter är att säkra parter av den svenska energiåtgången, detta har legitimerat statens intresse av att behålla företaget statligt ägt. Eftersom bolaget har en viktig samhällsfunktion inom den svenska energiproduktionen, är det viktigt att staten behåller möjligheten till insyn i företagets verksamhet

Medan majoriteten av de europeiska länderna är beroende av *”smutsiga”* kolkraftverk har Sverige tillgång till den miljövänliga vattenkraften, vilket har bidragit till Sveriges syn på sig själva som ett föregångsland när det kommer till användningen av miljövänliga energislag. Den svenska staten har specifika miljömässiga och samhällliga målsättningar för Vattenfall, i citatet nedan illustreras dessa;

”Bolaget ska inom ramen för kravet på affärsmässighet vara det ledande företaget i omställningen till en ekologisk och ekonomisk uthållig svensk energiförsörjning....” (Riksrevisionen 2006:36).

Det som gör citatet ovan intressant är att det tydligt illustrerar att ett av företagets mål är att genom sin verksamhet vara ledande inom den svenska energiomställningen. För internationellt var företaget inte dominerande i energiomställningen mellan 1998-2006, Vattenfalls etablering i Tyskland drog

igång under denna period. Statens legitimitet inom miljöområdet får sig en törn när de tidigare miljömässiga påtryckningarna som omgav företagens verksamhet nu istället är utbyta mot ett ökat statligt innehav av kolkraftverk. Ska statliga företag leda omställningen till miljövänligare energislag genom att köpa tidigare tysk ägda kolkraftverk? Men som citatet ovan illustrerar ska bolagets energi omställning endast ske ”*inom ramen för kravet på affärsmässighet*”, innebär detta att energi omställningen inte får äga rum i de fallen där de ekonomiska kraven kan komma att påverkas negativt?

Staten har i fallet med Vattenfall valt att prioritera de ekonomiska målen före det sociala ansvaret. Hur staten i detta fall valde att prioritera påverkar i slutändan företagens handlande, för om staten är konkret när det gäller de finansiella målsättningarna och inte rörande det sociala ansvaret kommer det i sin tur innebära att företaget väljer att följa de konkretiserade målen. För om företagsledningen ställs inför situationen av att de måste välja, hamnar valet i allmänhet på målen som preciserats. Eftersom företagsledningen inte vill ta ett beslut som senare kan komma att ifrågasättas, så man väljer att gå den säkra vägen vilket är att man följer de konkretiserade ägardirektiven.

Att staten väljer att framföra ett svagt ägardirektiv när det kommer till det sociala ansvaret kan vara ett sätt för staten att förverkliga de motstridiga kraven man förväntas infria. Genom att uttala ett stöd för både de ekonomiska kraven och CSR tillämpningen kan man i viss mån avvärja viss kritik, samtidigt som man infriar andra aktörers påtryckningar. För om man hade valt att inte uttala sig om företagets sociala ansvar hade det kunnat resultera i att man tappat legitimiteten fullständigt bland aktörer som bedriver CSR påtryckningarna. Vattenfalls verksamhet utsätts för påtryckningar från flera håll, om företaget ska fortsätta existera måste man vara lika konkurrenskraftig som övriga aktörer på energimarknaden. Man ska å ena sidan bedriva en konkurrenskraftig verksamhet samtidigt som man å andra sidan förväntas ta ett socialt ansvar över människor och miljö. Staten har valt att tillämpa sin CSR policy på Vattenfalls verksamhet i Sverige, inom den tyska verksamheten tillåts dock inte det sociala ansvaret komma i vägen för den ekonomiska avkastningen som kolkraftinnehavet genererar. Eftersom Vattenfalls tyska verksamhet i viss utsträckning finansierar de svenska statsfinanserna, bidrar kolkraftinnehavet i Tyskland även till att finansiera den svenska omställningen till miljövänligare energiförsörjning.

Skillnaden mellan Vattenfalls verksamhet skiljer sig markant från V&S, nedan förklaras detta mer ingående.

En markant skillnad mellan V&S och Vattenfall är vart fokus ligger i företagens årsredovisningar och publikationer. V&S lägger majoriteten av utrymmet på att informera om bolagets ekonomiska mål. I företagets årsredovisning från 2001 fokuseras det uteslutande på företagets ekonomiska bedrifter, samt det ökande produktutbudet, företaget nämner inget om socialt ansvar. Dessutom så nämns det först i slutet av årsredovisningen att företaget är 100 % statligt ägt. En faktor som kan ha påverkat det empiriska materialet angående V&S var tillgången på tillgängligt material, eftersom företagets egna publikationer i störta mån utgjordes av finansiell information var det svårt att få en övergripande bild av företagets sociala ansvar. Staten har inte heller valt att lägga någon fokus på företagets verksamhet, vilket gjort det svårt att få tag i den utsträckning material som förmodades innan studiens genomförande.

V&S har gått från att i början ha varit ett S-bolag till att bli ett M-bolag. När bolaget startades 1917 var det främst för att staten ville ha kontroll och insyn över alkoholproduktionen och distributionen, speciellt då det under denna tidsperiod förekom en kraftig överkonsumtion av alkohol. 83 år senare ser ägarens krav inte ut på samma sätt, nu är företagets huvuduppgift att bedriva en verksamhet som kan vara internationellt konkurrenskraftig inom "*alkoholdryckessegmentet*." Bolaget gick från att endast ha monopol på den svenska alkoholdistributionen, till att senare bli ett av världens största alkoholdryckesföretag. V&S står i dilemmat av att bedriva en verksamhet som både tar ett socialt ansvar gentemot de anställda, kunderna och samhället runtomkring, samtidigt som ägaren ställer årliga avkastningskrav. De som gör bolagets verksamhet ännu lättare att utsätta för kritik är typen av produkter som bolaget producerar och distribuerar. V&S årliga försäljningsökning¹²⁷ kan för vissa verka oförenliga med företagets målsättning av att få oss konsumenter att använda företagets produkter på ett mer ansvarsfullt och "*sunt*" sätt.

Men går det att samtidigt expandera verksamheten internationellt och få människor att konsumera mer ansvarsfullt? Om man expanderar internationellt

¹²⁷ Årsredovisning (V&S) 2006:1

tillkommer det hela tiden nya konsumenter, så på samma gång som man jobbar med att få kunder att konsumera mindre bidrar den internationella expansionen till att det alltid tillkommer nya potentiella kunder. Det som uppnås med företagets målsättning om en ansvarsfull alkoholkonsumtion är att det legitimerar det statliga ägandet. För å ena sidan talar man om vikten av en måttlig alkoholkonsumtion, medan man å andra sidan är majoritets ägare i ett alkoholdryckesföretag som varje år överträffar sina ekonomiska mål. V&S internationella expansion går inte ihop med den statliga synen på alkohol, samt normerna som en gång i tiden låg bakom grundandet av V&S. Staten är troligtvis medveten om att V&S stigande försäljning och offensivare marknadsföring i bl.a. Japan kan resultera i en internationell legitimitetsförlust för den svenska alkoholpolicyn. Sticker man ut hakan och menar på att det statliga alkohol monopoliet är till för att skydda den svenska befolkningen från överkonsumtion, blir det problematiskt om det statliga företaget i samma veva ökar försäljningen och marknadsföringen i andra länder. Man har särkopplat alkoholpolitiken och de statliga alkoholdryckesföretagen, detta möjliggör det statliga ägandet i V&S.

De två statliga företagens internationella expansion har inneburit att företagen nu inte bara har ansvar gentemot människor och miljön i Sverige, etableringen innebär samtidigt att företagen har fått en ökad makt över ett större antal människor. När företagen börjar etablera sig i länder där det sociala ansvaret kan svikta, är det viktigt att staten som ägare kliver in med tydliga ägardirektiv som förtydligar för företagen hur de ska agera för att eliminera eventuell negativ påverkan verksamheten kan ge upphov till. Staten måste ha en drivande roll inom CSR tillämpningen, vilka normer och påtryckningar staten väljer att gå efter har en effekt på företagets CSR arbete. Ännu viktigare blir detta när staten både har rollen som pådrivare och tillämpare. För om man först väljer att införliva CSR tillämpningen på en teoretisk nivå, behövs det sedan någon som driver på för att CSR ska tillämpas på den praktiska nivån. Det som den svenska CSR tillämpningen visar är att institutionaliseringen av CSR ligger på en teoretisk nivå, även om staten ständigt utsätts för påtryckningar har detta inte resulterat i att normer och traditioner har ändrats till den grad att CSR policyn kommit att institutionaliserats i alla led från staten till det nationella initiativet Globalt Ansvar eller de internationella initiativen Global Compact och OECD.

Om man återgår till uppsatsens ursprungliga frågeställning har denna empiriska studie kunnat ge svar på majoriteten av frågorna. Huvudpunkterna inom den svenska CSR policyn är att tillämpningen i främsta led vilar på en frivillighet, staten har valt att inte aktivt tillämpa CSR inom de undersökta statliga företagen. Vad detta nu exakt beror på finns det inget exakt svar på, men det kan ha att göra med att staten tror att genom en statlig CSR tillämpning kommer de svenska företagen tappa en del av sin internationella konkurrenskraft. Man finner inte att det går att tillämpa CSR fullständigt utan att de i sin tur drabbar statens ekonomiska målsättning för företagen, CSR tillämpningen ska istället ske i de fall de inte påverkar företagens krav på ”*affärsmässighet*.” Staten vill ge en bild av att man är ledande inom CSR frågor, men i grunden visar denna studie att den svenska CSR policyn inte är ledande utan att den i ”*stor*” grad är baserad på de internationella initiativen Global Compact och OECD. Sverige har ingen egen CSR policy man har istället valt att basera sin CSR policy på samma normer som resten av det internationella samfundet. Och detta blir ännu tydligare när man analyserar hur den svenska staten väljer att tillämpa CSR i de två undersökta exemplen. Även om möjligheten fanns att göra CSR juridiskt bindande inom Vattenfall och V&S, valde man istället att följa grundidén av frivillig CSR tillämpning som de internationella initiativen förordat. Och i de fall staten har bestämt sig för att tillämpa CSR har detta skett genom informella kontakter, staten har aktivt valt att inte införliva sin CSR policy under företagens officiella möten (bolagsstämman).

Staten har skapat sin legitimitet inom CSR fältet genom att skapa initiativet Global Ansvar och i samma veva förordat både Global Compact och OECD:s betydelse. Men det som står klart i slutet av uppsatsen är att sekretariatet Globalt Ansvar är särkopplat från statens CSR tillämpning, man har lyckats kombinera oförenliga målsättningar genom att skapa en organisation som tillåter detta. Organisationen som skapats legitimerar även den svenska CSR policyn gentemot de yttre påtryckningarna, även om statliga företag inte prioriterar CSR genererar staten en bild av att deras mål är att tillämpa CSR i alla led. Så löskopplingen/särkopplingen är en av huvudkomponenterna i den svenska statens CSR policy, samt i avvärjningen av extern otillfredsställelse med statens CSR tillämpning.

5.2 Slutsatsdiskussion

Är Sverige världens ansvarfullaste land? Det slutgiltiga svaret på denna fråga är njaa, det beror på vem du frågar. Om man skulle fråga den svenska staten skulle deras mening troligtvis vara att Sveriges CSR policy är ”världsledande.” Men om du istället skulle fråga mig är svaret att; Sverige genom en CSR organisation som är särkopplad från CSR policyn har skapat en internationell bild av Sverige som världsledande inom CSR tillämpningen medan man i praktiken ägnar sig åt en form av ”hyckleri”, som Nils Brunsson hade valt att säga.

Ett övergripande problem med den statliga styrningen samt medlemskapet som staten har i OECD och de statliga företagen har i Globalt Ansvar och Global Compact är motvilligheten mot att principer och riktlinjer blir juridiskt bindande. Både staten och företagen verkar vara nöjda med att riktlinjerna och principerna bygger på en frivillig grund. Men det räcker inte med att bara informera företagen om deras ansvar, staten måste vara så pass pådrivande att CSR istället blir juridiskt bindande. För som det är nu behöver inget statligt företag ta ett socialt ansvar, det kommer troligtvis första att inträffa den dagen staten driver igenom ägardirektiv/styrdokumentet på bolagsstämman, för i samma ögonblick som CSR drivs igenom på bolagsstämman blir det aktiebolagsrättsligt bindande.

Ett bevis på att företagens intresse för statens CSR policy är lågt är intresset som företagen har visat för initiativet Globalt Ansvar. Under sin sjuåriga existens har 18 företag valt att ansluta, av dessa 18 anslöt sig 15 redan under de tre första åren. Men enligt staten så finns det en förklaring till fåtalet anslutna företag. I ett betänkande som publicerades 2005 angavs en anledning vara rädsla, företagen var rädda för att medlemskap i något av initiativen skulle leda till ett långtgående åtagande. En annan förklaring var; ”att företag är rädda för att ett aktivt ställningsstagande skall exponera dem för kritik”.¹²⁸

Om ett företag väljer att ansluta borde det väl ändå innebära att företaget vill ta ett socialt ansvar, istället menar upphovsmännen bakom betänkandet att företagen är rädda för att medlemskapet ska innebära att företagen utsätts för hårdare granskning och kritik. Men om inte de anslutna företagen skulle klara en

eventuell granskning, vilka företag klarar då av att bli granskade? Kan det möjligtvis vara så att företag som inte vill ansluta sig vet att de har något att dölja?

I syfte och problemformuleringsavsnittet nämns fallet med Ken Saro-Wiwa i Nigeria, vilket kom att fungera som en bidragande faktor till aktualiseringen av CSR. I fallet med Ken Saro-Wiwa blev konsekvenserna av företagets verksamhet en mördad demonstrant och förstörd odlingsmark, företagets sociala ansvar i detta fall kan ses som bristfälligt. Just miljöförstöring är något som aktualiseras av Vattenfalls etablering i Tyskland, det är inte Vattenfalls val att expandera internationellt som ifrågasätts utan istället är det valet att etablera sig i Tyskland som ifrågasätts. Vattenfalls medlemskap i både Global Ansvar och Global Compact legitimerar både företaget och statens syn av bolaget som ledande i energiomställningen, vilket innebär att det är legitimt för företaget att erhålla legitimitet i sina uttalanden om att företagets verksamhet inte har en negativ inverkan på människor och miljön.

Det empiriska kapitlet visar att det finns ett återkommande dilemma i synen på de statliga företagens sociala ansvar, detta illustreras av figur 6 (s.38). Figuren visar att majoriteten av de statliga bolagen inte har något mätbart socialt ansvar, vilket innebär att staten inte ställer några krav på att effekterna av det sociala ansvaret ska gå att mäta.¹²⁹ Ett företag behöver då inte ta något socialt ansvar, varför göra något vars effekter inte kommer att mätas? Situationen ser däremot annorlunda ut när det gäller de finansiella målen, där betonas innebörden av ekonomiska krav på majoriteten av företagen. De finansiella målen är i jämförelse med det sociala ansvaret lätt att mäta, antingen så har företagen gått med vinst eller så har de inte gjort det.

Att företagets verksamhet i större utsträckning har en påverkan på människors sociala tillvaro aktualiseras ständigt, jordens befolkning ökar samtidigt som företagen väljer att utlokalisera verksamheten närmare konsumenterna. Låt mig avsluta denna del med ett citat som borde fungera som ett ledord inom den svenska statliga CSR policyn, ett citat som staten borde ha i åtanke när de statliga

¹²⁸ Betänkande 2005/06:NU14 Vissa handelspolitiska frågor

¹²⁹ Under arbetet med denna uppsats träffade jag VD på företaget Industriarmatur-ARI AB, hennes uppfattning var: "Att ett mål inte är ett uppnått mål om inte resultatet är mätbart" (Marianne Lilja

företagen expanderar och blir internationellt viktiga marknadsaktörer. Citatet är hämtat från filmen *"Teen Wolf"* från 1985, pappan i filmen (spelad av James Hampton) säger följande till sin son (spelad av Michael J Fox) innan sonen förvandlas till en varulv;

"With great power comes greater responsibility" (Teen Wolf).

5.2.1 Det metodologiska valets betydelse

Hade man kunnat använda någon annan metod? Förutom att använda sig av en fallstudie skulle frågeställningarna möjligtvis ha kunnat besvaras med hjälp av samtalsintervjuer. Men om det är möjligt att få ett ärligt svar på uppsatsens frågeställningar kan i viss utsträckning ifrågasättas eftersom ingen aktör skulle troligtvis medvetet erkänna att organisationens verksamhet är beroende av löskoppling för att kunna uppfylla de oförenliga målen som de yttre påtryckningarna medför. Det är svårt att få människor att öppet kritisera något som de fortfarande är verksamma inom, att få en statlig tjänsteman att kritisera den statliga CSR policyn finner jag osannolikt. Samtidigt som en del frågor bara kan besvaras på ett möjligt sätt, för annars skulle resultatet vara att man skjuter sig själv i foten. Om man t.ex. skulle fråga en företagsrepresentant vad dennes syn på barnarbete var skulle svaret bland de flesta vara identiskt, svaret skulle inte återspegla representantens åsikt utan den skulle förmodligen avspegla den samhälleliga normen. Eftersom en del frågor kan ses som besvärliga av en del respondenter, skulle det vara svårt att bedöma sanningshalten i svaren.

5.3 Förslag till vidare forskning

En intressant undersökning skulle vara att genomföra en studie vars syfte skulle vara att få svar på hur genomgående särkoppling är inom organisationer och länders CSR tillämpning. Om det sedan visar sig att beteendet är genomgående

Wittbom). Den kommentaren har funnits med sen dess, kan man säga att man har en målsättning om det samtidigt inte går att mäta när målsättningen har uppnåtts?

skulle det gå att studera om beteende förekommer inom andra policy områden, samt hur beteende möjliggörs.

Ett annat förslag är att genomföra en jämförande analys av den svenska CSR policyn kontra andra länders, Eftersom jag i denna studie tittar lite översiktligt på Storbritannien CSR historia skulle en jämförande studie mellan Storbritannien och Sveriges CSR tillämpning alltid vara av intresse. Man skulle t.ex. kunna försöka besvara vilka påtryckningar som kommit att influera CSR policyn i Storbritannien, och hur staten där har valt att prioritera mellan det sociala ansvaret och de ekonomiska kraven.

Som nämndes i inledningen av uppsatsen har majoriteten av CSR forskningen drivits vid ekonomiska institutioner och fakulteter, så möjligheterna att bedriva nydanande CSR forskning inom statsvetenskapen är fortfarande relativt stor. Jag har fortfarande inte stött på en rent normativ CSR uppsats. Det som man kan titta närmare på inom statsvetenskapliga studier är den mer övergripande CSR tillämpningen. Medan man inom den ekonomiska forskningen kollar mer allmänt på effekterna CSR har på företagets verksamhet, kan man inom statsvetenskapliga studier lägga större fokus på att analysera den övergripande CSR policyn som påverkar de olika företagens CSR tillämpning.

En fråga som skulle vara intressant att titta närmare på ur ett statsvetenskapligt perspektiv skulle vara hur CSR påverkar företagets etablering i utvecklingsländerna. Då representanter från utvecklingsländerna har anklagat CSR för att vara en protektionistisk åtgärd från industriländerna för att minska utlokaliseringen av inhemska jobb. Låt mig avsluta med att säga: att finns många olika statsvetenskapliga infallsvinklar i CSR forskningen, det enda hindret är din fantasi.

6 Referenser

6.1 Litteratur

- Aktüre, Burak- Jaldin, Rossmory, 2005. Uppsats: "*Corporate Social Responsibility or Corporate Social responsiveness: Case study of CSR in top Swedish firms*"
- Alvstam, Claes Göran, 1995. "Sveriges nationalatlas. *Industri och service.*"
- Beckman, Ludvig, 2005. "Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer."
- Bengtsson, Björn, 2005. "Corporate Governance Kod i Sverige." C- uppsats vid Högskolan i Kristianstad
- Bergström, Göran- Boreus, Kristina, 2000. "Textens mening och makt"
- Bexell, Magdalena, 2005. "Exploring Responsibility: Public and Private in Human Rights Protection"
- Bjereld, Ulf- Demker, Marie- Hinnfors Johan, 2002. "Varför Vetenskap 2:a upplagan"
- Brunsson, Nils, 1986. "Politik och ekonomi: En kritik av rationalitet som samhällsföreställning"
- Carnéus, Malin- Holmberg, Lotta, 2008. Magisteruppsats: "Avskaffning av revisionsplikt för små bolag: en teoretisk studie ur intressenternas synvinkel"
- DiMaggio, Paul J- Powell, Walter W, 1991. "The new institutionalism in Organizational analysis"
- Esaiasson, Peter- Gilljam, Mikael- Oscarsson, Henrik- Wängnerud, Lena, 2007. "Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad 3:a upplagan"
- Freeman, Edward, 1984. "Strategic Management: A stakeholder Approach"
- Held, David- Koenig-Archibugi, Mathias, 2003. "Taming Globalization: Frontiers of Governance"
- Karlsson. Kristian, 2006. "Avtalsindustrin: Etik i fonder och företag"
- Kedner, G, Roos, 1995. "Aktiebolagslagen. D. 1, (1-9 kap.) med kommentar"
- Liljenberg, Henrik, 2006. "Skolans kvalitetsredovisningar och isomorfi: - En innehållsanalys av kvalitetsredovisningar 1997-2006"
- Marton, Susan, 2008. "Arranging Accountability: The Swedish Code of Corporate Governance" in Boström, M. and Garsten, C. (eds.) *Organizing Transnational Accountability*. Cheltenham: Edward Elger Publishers. (utkommer senare I år).

- Nygaard, Claus- Bengtsson, Lars, 2002. "Strategizing: en kontextuell organisationsteori"
- Peters, B Guy, 2005. "Institutional Theory in Political Science: The New Institutionalism"
- Phillips, Robert, 2003. "Stakeholder theory and organizational ethics"
- Rothstein, Bo, 2001. "Politik som organisation: förvaltningsproblematikens grundproblem"
- Schumann, Harald- Martin, Hans-Petter, 1997. "Globaliseringsfällan: Angreppet på demokrati och välfärd."
- Yin, Roberts K, 2003. "Case Study Research: Design and Methods"

6.2 Statliga dokument, utredningar, företags rapporter

- Betänkande 1996/97:NU12 "En uthållig energiförsörjning"
- Betänkande 2005/06:NU14 "Vissa handelspolitiska frågor"
- Ekholm, Karolina- Forslid, Rickard. 2008. "Stöd globaliseringens ekonomiska förlorare" (<http://www.regeringen.se/content/1/c6/08/06/74/8cfe157d.pdf>)
- Konstitutionsutskottet. 2005-01-27, "Anmälan av näringsminister Thomas Östros" & 2005-02-03, "Anmälan av statsrådet Leif Pagrotsky" (<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?rm=2004%2F05&nid=5596>)
- Motion 2005/06:U5 "Med anledning av Skr. 2005/06:57 En svensk Asienpolitik"
- Mail Korrespondens med Globalt ansvar; 2008-03-10
- Mail korrespondens med Utrikesdepartementet nr: 3
- Mail korrespondens
- Proposition 2002/03:83 "Sverige i Förenta nationerna Skr. 2002/03:83"
- Proposition 2005/06:9 "Ökad välfärd och global utveckling – svensk handelspolitik i WTO:s Doharunda Skr. 2005/06:9).
- Riksrevisionen, 2004:18. "Vattenfall AB: Uppdrag och statens styrning"
- Riksrevisionen, 2004:28. "Regeringens förvaltning och styrning av sex statliga bolag"
- Riksrevisionen, 2006:11. "Vad och vem styr de statliga bolagen"
- Riksrevisionen, 2007:8. "Regeringens beredning av förslag om försäljning av sex bolag"
- Statens Ägarpolitik 2006
- Vattenfall Årsredovisningar 2000-2006
- Vattenfall corporate social responsibility report, 2003-2005
- Vattenfalls hållbarhetsredovisning, 2004, 2006
- V&S Vin & Sprit AB Årsredovisningar, 2000-2006
- The V&S way on responsibility: affärsetisk uppförandekod
- Utrikesdepartementet. Arbetspapper "Översikt Corporate Social Responsibility", 2005-04-28

6.3 Internet

Lindström, Stina- Sundén, Maria, 2005. ”*Globalt Ansvar - socialt ansvar eller organisatoriskt hyckleri?*”

(www.diva.portal.org/diva/getDocument?urn_nbn_se_liu_diva-93-1__fulltext.pdf).

Moon, Jeremy, 2004. “Government as a driver of Corporate Social Responsibility”

(<http://www.nottingham.ac.uk/business/ICCSR/pdf/ResearchPdfs/20-2004.pdf>

PM, 2003. “Konsumtion och etik: om företagens sociala ansvar och etisk märkning”)

Waikla, Reet, 2005-09-07. ”50 000 jobb kunde räddats med annat ledarskap”
Dagens Industri, media arkivet

Akademiskahus (<http://www.akademiskahus.se>).

Etikanalytikerna (<http://www.ethix.se/aboutus.html>).

ILO (<http://www.ilo.org/dyn/declaris/DeclarationWeb.IndexPage>).

Konsumentverket

(http://www.konsumentverket.se/Documents/PM/konsumtion_och_etik_PM2003_05.pdf).

OECD (<http://www.oecd.org>).

Regeringen (<http://www.regeringen.se>) & (<http://www.sweden.gov.se>).

Riksdagen (http://www.riksdagen.se/templates/R_SubStartPage____6373.aspx).

Svenska FN-förbundet (<http://www.sfn.se>).

FN:s Global Compact (<http://www.unglobalcompact.org>).

UNHCR (http://www.unhcr.dk/SE/how_i_can_help/Global_Compact.htm).

Vattenfall AB (<http://www.vattenfall.se>).

Vin & Sprit Group AB (<http://www.vsgroup.com/sv/Om-VS/>).

7 Bilaga 1. Förteckning över direktägda statliga bolag

Bolag med särskilda samhällsintressen (S-bolag)

- A-banan Projekt AB
- Almi Företagspartner AB
- Apoteket AB
- AB Bostadsgaranti
- Statens bostadsomvandling AB
- AB Göta Kanalbolag
- IRECO Holding AB
- Kungl. Dramatiska Teatern AB
- Kungl. Operan AB
- Luftfartsverket
- Norrland Center AB (33,3 %)
- Samhall AB
- SIS Miljömärkning AB (10 %)
- Sjöfartsverket
- SOS Aarm Sveriges AB (50 %)
- SP Sveriges Provnings och forskningsinstitut
- Statens Väg- och Baninvest
- Swefund International
- AB Svensk Bilprovning (52 %)
- Svensk- Danska Broförbindelsen SVEDAB AB
- Svenska Kraftnät
- Svenska Miljöstyrningsrådet (85 %)
- AB Svenska Spel
- Sveriges Rese och Turistråd (50 %)
- Systembolaget AB
- Voksenåsen A/S

Bolag med marknadsmässiga krav (M-bolag)

- Akademiska Hus AB
- A/O Dom Schvetsii (36 %)
- Förvaltningsaktiebolaget Stattum
- Green Cargo
- Imego AB
- Kasernen Fastighets AB
- Lernia AB
- Luossavaara- Kirunavaara AB, LKAB
- Posten AB
- SAS AB (21,4 %)
- SJ AB
- Specialfastigheter i Sverige
- Sveaskog AB
- Swedcarrier AB
- Swedesurvey AB
- Swedish National Road Consulting AB
- AB Svensk Exportkredit
- Svenska Rymdaktiebolaget
- Svenska Skeppshypotekskassan
- Sveriges Bostadsfinansiering, SBAB
- Telia Sonera AB (45,3 %)
- Teracom AB
- V&S Vin & Sprit AB
- Vasakronan AB (Civitas Holding AB)
- Vasallen
- Vattenfall AB
- Venatius

- Informationen ovan är hämtad från rapporten ”Vad och vem styr de statliga bolagen” (Riksrevisionen 2006:52-53).
- De siffror som står bredvid en del företag visar hur mycket av företagen som den svenska staten äger, det är de företagen som inte staten äger till 100 %.